

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

Percepce domova u Kurdů žijících v ČR

Šárka Hanušová

© 2014 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra psychologie

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hanušová Šárka

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Percepce domova na příkladu Kurdů žijících v ČR

Anglický název

Home perception of Kurds living in the Czech Republic

Cíle práce

Bakalářská práce se v obecné rovině zabývá fenoménem „domova“ coby specifické formy kolektivní identity. Tento fenomén je sledován na případě kurdské komunity žijící v České republice. Hlavním cílem je zodpovědět otázku, co pro vybrané zástupce této diasporické identity znamená „domov“ z tzv. emické perspektivy. Percepce domova je tedy charakterizována jako více-dimenzionální koncept a je na něj nahlíženo z více hledisek - domov jako místo primární socializace, domov jako geograficky definované místo původu, nebo také domov jako mytický konstrukt.

Metodika

Metodika řešení problematiky bude v teoretické části práce vycházet především z analýzy sekundárních dat, tj. studium knižních publikací, tištěných a elektronických periodik, práce s databází odborných časopisů EBSCO a PROQUEST a z tematicky zaměřených internetových zdrojů a zpravodajských serverů.

Výzkumná část práce je realizována pomocí kvalitativních výzkumných metod. Konkrétně se jedná o narativní a polo-standardizované rozhovory s informátory podpořené o nezúčastněné pozorování. Na základě syntézy teoretických poznatků a výsledků empirického šetření v praktické části budou formulovány závěry bakalářské práce.

Harmonogram zpracování

1. Příprava a studium odborných informačních zdrojů, upřesnění hlavních a dílčích cílů bakalářské práce, volba postupu řešení: 6/2013
2. Zpracování přehledu řešení problematiky dle odborných informačních zdrojů: 7/2013
3. Provedení terénního výzkumu a pořízení biografických narácí: 8/2013 – 9/2013
4. Vypracování analytické části bakalářské práce, diskuze a zhodnocení výsledků: 10/2013 - 12/2013
5. Tvorba finálního dokumentu a odevzdání bakalářské práce: 1/2014 – 3/2014

Rozsah textové části

30 - 40 stran

Klíčová slova

Identita, etnicita, migrace, diaspora, koncept domova, Kurdové, kvalitativní výzkum.

Doporučené zdroje informací

BARŠA, Pavel, STRMISKA, Maxmilián. Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 329 s. Politologická řada; sv. 5. ISBN 80-85959-52-6.

BITTNEROVÁ, Dana a kol. Kdo jsem a kam patřím?: Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky. 1. vyd. Praha: Sofis, 2005. 459 s. ISBN 80-902785-8-2.

DOUGLAS, Mary. 1991. The idea of home: a kind of space. Social Research, Vol. 58 (1).

ERIKSEN, Hylland Thomas. Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7

GELLNER, Ernest André. Národy a nacionalismus. 2. vyd. Praha: Josef Hříbal, 1993. 158 s. Poznání; sv. 2. ISBN 80-901381-1-X.

GUNTER, Michael M. Historical dictionary of the Kurds. Lanham: Scarecrow Press, 2004. xxxviii, 275 s. Historical dictionaries of people and cultures; no. 1. ISBN 0-8108-4870-8.

MINOO, Alinia. Spaces of Diasporas. Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging. 2004, Department of sociology, Goteborg university. ISSN: 1650-4313.

NOSÁL, Igor, ed. a Szaló, Csaba, ed. Mozaika v re-konstrukci: formování sociálních identit v současné střední Evropě. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003.

NOWICKA, Magdalena. Mobile locations: construction of home in a group of mobile transnational professionals, Global Networks 7, 1 (2007).

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Menšiny a migranti v České republice. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

Vedoucí práce

Kreisslová Sandra, PhDr., Ph.D.

Termín odevzdání

březen 2014

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.
Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.
Děkan fakulty

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Percepce domova u Kurdů žijících v ČR" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 11. 3. 2014

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala v první řadě své vedoucí práce paní PhDr. Sandře Kreisslové, PhD za její velkou vstřícnost a cenné rady. Dále bych ráda poděkovala všem informátorům, kteří byli ochotni podělit se o svůj životní příběh, především pak panu Karimovi Husseinovi, který mi poskytl mnoho materiálů a informací a byl mým hlavním průvodcem ve zkoumaném tématu. Děkuji také své rodině, za jejich podporu.

Percepce domova u Kurdů žijících v ČR

Home perception of Kurds living in the Czech Republic

Souhrn

Předkládaná bakalářská práce se zabývá otázkou domova coby specifického druhu regionální identity. Tento fenomén je sledován na příkladu Kurdů žijících v České republice. Záměrem práce je odhalit, kde se „čeští“ Kurdové cítí být doma, jak tento pojem sami chápou a jaké atributy hrají roli při jeho konstrukci. V rámci terminologického uvedení do problematiky jsou zde předloženy nejdůležitější pojmy a koncepty související s tématem bakalářské práce. Primárně je pozornost věnována identitě z pohledu sociálního konstruktivismu. Dalšími tematizovanými pojmy jsou etnicita, diaspora, transnacionální migrace a vícedimenzionálně pojatý koncept domova. Na základě biografických vyprávění vybraných narátorů jsou pak řešeny nejdůležitější atributy kurdské identity a následně je podrobně rozebrán samotný fenomén domova uvažovaný ve třech hlavních rovinách – domov jako místo primární socializace, domov jako geograficky definované místo a domov jako mytický konstrukt. Hlavní pozornost je věnována tomu, na základě čeho vybraní zástupci kurdské komunity v ČR konstruuji svůj domov a kde se cítí být doma – toto téma je tedy sledováno z emické perspektivy oslovených narátorů.

Summary

The submitted bachelor thesis deals with questioning „what is home“ in respect of a specific kind of a regional identity. This phenomenon is studied namely within the Kurdish tribe living in the Czech Republic. The aim of the study is to reveal, whether the Czech Kurds identify themselves as being home in Czech Republic. Regarding to this question the study deals with the issue how Kurds evaluate the problem of home identity, which attributes play important role for them and how they understand the concept of home. There are several terminological concepts discussed in respect of the bachelor thesis focusing mainly on sociological constructivism. Moreover, the terms ethnicity, diaspora,

transnational migration and multidimensionally perceived identity of home are put into the debate in the thesis. On basis of biogeographic communications of selected Kurdish people the thesis evaluates the most important attributes of their espousal with home. The concept of home is considered in three levels - home as a place for primary socialisation, home as a geographically defined place, and finally home as a mythic place. The main focus of the thesis was to describe, what are the concrete reasons of the Kurds living in Czech Republic of understanding their home identity and where they feel to be home. The topic is monitored from an emic perspective by the questioned Kudrish citizens.

Klíčová slova: Identita, etnicita, migrace, diaspora, koncept domova, Kurdové, kvalitativní výzkum.

Keywords: Identity, ethnicity, migration, diaspora, concept of home, Kurds, qualitative research.

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíl a metodika	12
3	Teoretická východiska	15
3.1	Identita	15
3.1.1	Identita osobní a kolektivní	16
3.2	Etnicita.....	17
3.3	Domov jako specifická forma identity	19
3.4	Migrace a transnacionální migrace.....	21
3.5	Diaspora.....	23
4	Empirická část.....	26
4.1	Kurdská národní identita.....	26
4.2	Jazyk coby atribut „kurdství“	32
4.3	Historická paměť coby atribut „kurdství“	36
4.3.1	Legenda o Kurdech	36
4.3.2	Kurdové na počátku dějin.....	36
4.3.3	Vznik moderního kurdského národa.....	38
4.4	Náboženství coby atribut „kurdství“	40
4.5	Kurdská percepce domova	42
4.5.1	Domov jako místo primární socializace.....	42
4.5.2	Domov jako geograficky definované místo	44
4.5.3	Domov jako mytický konstrukt	46
4.5.4	Kde je můj domov?.....	47
4.5.5	Stesk a touha po domově.....	48
5	Závěr	51
6	Seznam použitých zdrojů	53

7	Přílohy.....	58
7.1	Seznam příloh.....	58

1 Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zabývá otázkou domova coby specifického druhu regionální identity. Tento fenomén je sledován na příkladu Kurdů žijících v České republice. Záměrem práce je odhalit, kde se „čeští“ Kurdové cítí být doma, jak tento pojem sami chápou a jaké atributy hrají roli při jeho konstrukci. Kurdové jsou početným národem bez existence moderního státního útvaru. Obývají především rozsáhlé území v oblasti Středního východu. Malá skupina zástupců tohoto etnika se nachází rovněž v České republice, podle odhadů se jedná zhruba o 200 kurdských přistěhovalců. Možná pro její malé početné zastoupení, nebylo o této etnické skupině v českém prostředí mnoho publikováno. V tomto ohledu se práce snaží alespoň částečně vyplnit ono prázdné místo na badatelském poli a přiblížit život této kolektivity.

První část textu tvoří terminologické uvedení do problematiky, ve kterém jsou předloženy nejdůležitější pojmy a koncepty, související s tématem bakalářské práce. Primárně je pozornost věnována identitě z pohledu sociálního konstruktivismu, která je determinována mnoha faktory, jako pohlaví, věk, barva pleti, či vzdělání. Na základě těchto determinantů se vytváří osobní identita jedince. Současně se také člověk identifikuje s určitou skupinou a vzniká tak identita kolektivní. Dalším tematizovaným pojmem je etnicita, coby specifický druh kolektivní identity. Prostřednictvím znaků etnicity, jako je například jazyk, náboženství, regionální identita či historická paměť, se člověk vymezuje vůči těm „druhým“ a současně se na této bázi vytváří příslušnost k určité etnické skupině. Dále jsou zde představeny pojmy diaspora a transnacionální migrace, pro niž je typická existence tzv. transnacionálních polí, které transmigranti vytváří svými přes-hraničními sociálními vazbami a propojením původního a nového domova. Teoretická část se dále zabývá fenoménem domova, který je zde chápán jako více-dimenzionální koncept, jedná se o prostor s fyzickým a sociálním obsahem, je to místo, se kterým je jedinec emočně a imaginativně spojen.

Na terminologický úvod navazuje empirická část práce, která je postavena na biografických vyprávění vybraných narátorů. Řešeny jsou nejdůležitější atributy kurdské identity, kterými jsou jazyk, historická paměť, náboženství a regionální identita. Dále se výzkum zabývá samotným fenoménem domova, uvažovaným ve třech hlavních rovinách – domov jako místo primární socializace, domov jako geograficky definované místo a

domov jako mytický konstrukt. Největší pozornost je věnována tomu, na základě čeho vybraní zástupci kurdské komunity v ČR konstruují svůj domov a kde se cítí být doma – toto téma je tedy sledováno z emické¹ perspektivy oslovených narátorů. V závěru práce jsou formulovány výsledky získané analytickým a empirickým šetřením.

¹ „Emic“ perspektiva je subjektivní pohled a chápání příslušníka určitého společenství, v tomto případě kurdské etnické skupiny.

2 Cíl a metodika

Předkládaná bakalářská práce se v obecné rovině zabývá konceptem domova, coby specifického druhu regionální identity. Tento fenomén je sledován na příkladu kurdské komunity žijící v České republice a hlavním cílem je zjistit, co pro vybrané příslušníky této diaspory znamená domov. Konkrétně je tedy výzkum zaměřen na otázku, jak sami aktéři pojmají domov, jaké atributy hrají roli při jeho konstrukci a jaké místo popřípadě místa jsou za domovinu považována. Dílčím záměrem je také představit kurdskou etnickou skupinu v jejím obecnějším rámci.

Pro dosažení stanoveného cíle byla vedle analýzy sekundárních dat (knižních publikací, tištěných a elektronických periodik a tematicky zaměřených internetových zdrojů) využita kvalitativní výzkumná metoda. Jako technika sběru dat byl zvolen narativní² a polostrukturovaný rozhovor s vybranými zástupci kurdské diaspory v České republice, podpořený o nezúčastněné pozorování. Tato metoda byla zvolena cíleně v souladu s celkovou povahou výzkumu, jehož účelem bylo získání subjektivních interpretací regionální identity oslovených informátorů. V rámci narativního zcela otevřeného rozhovoru se každý z oslovených podělil o svůj životní příběh. V další fázi pak byly kladeny otázky orientované na samotný výzkumný záměr. Formulovány byly takovým způsobem, aby byl zachován narativní charakter výzkumu.

Bylo sestaveno několik tematických otázek:

1. Jaké jsou hlavní znaky, které tvoří kurdskou identitu?
2. Čím se Kurdové odlišují od ostatních etnických/národních skupin?
3. Co znamená domov?
4. Jaké atributy tvoří domov?
5. Jaké místo je s domovem spojeno?
6. Lze hovořit o existenci dvojího domova?
7. Jakou roli při konstrukci domova hraje současné místo pobytu (ČR)?
8. Jakou roli při konstrukci domova hraje místo původu?

² Narativního rozhovoru se používá převážně v biografickém výzkumu. Tato technika sběru dat je postavena na předpokladu, že se v průběhu takového rozhovoru mohou projevit subjektivní významové linky o určitých událostech, které by se jinak u cíleného dotazování neprojevily. Subjekt je tedy během narativního rozhovoru vyzván k volnému vyprávění a až v další fázi může tazatel klást otázky ke specifickému tématu (Hendl 2005, s. 176 – 177).

Celkově bylo provedeno šest rozhovorů, které proběhly formou osobního setkání. Délka rozhovorů se pohybovala v rozmezí 60 – 120 minut. Veškerá komunikace s vybranými informátory probíhala v českém jazyce. Na základě jejich souhlasu byl proveden zvukový záznam rozhovoru na nahrávací zařízení – diktafon. Následně byl pořízený materiál převeden do písemné podoby. Citované pasáže, o které se v textu autorka opírá, byly cíleně vybrány a nezměněny z jejich doslovného přepisu. K případným odchylkám mohlo dojít pouze ve fázi přepisu z nahrávacího zařízení do textové podoby a to z důvodu zhoršené kvality pořízeného zvukového záznamu. Nejedná se však o informační šum, nýbrž o drobné fonetické nejasnosti v rámci odlišného přízvuku a výslovnosti.

První kontakty s informátory byly navázány na oslavě kurdského Nového roku – Newrozu, která proběhla v březnu 2013 v Praze. Další pak byly získány metodou tzv. sněhové koule, kdy díky prvnímu informátorovi byly získány kontakty na další dotazované. Hlavním „průvodcem“ v terénu byl pan Barzan, který autorce v průběhu přípravy bakalářské práce poskytl mnoho cenných informací a materiálů. Aby byla dodržena podmínka anonymity, všem informátorům byla přidělena fiktivní jména, kterými jsou informátoři v textu označováni. Základní údaje o dotazovaných obsahuje následující tabulka

Tab. č. 1 - Pasportizační údaje o informátorech

Jméno	Věk	Země původu	Profese	V ČR od roku	Místo a datum rozhovoru
Barzam	59 let	Sýrie	inženýr	1979	Praha, 5. 10. 2013
Faramaz	44 let	Sýrie	inženýr	1988	Teplice, 5. 11. 2013
Awaz	44 let	Sýrie	lékař	1989	Sokolov, 23. 10. 2013
Sarbast	40 let	irácký Kurdistan	lékař	1992	Praha, 9. 11. 2013
Rozan (žena)	33 let	Sýrie	v domácnosti	2001	Teplice, 23. 11. 2013
Media (žena)	34 let	Sýrie	v domácnosti	2005	Sokolov, 26. 12. 2013

Zdroj: autorka práce

V průběhu výzkumu bylo nutné se vypořádat se značným nedostatkem informačních materiálů a zdrojů zaměřených na tuto etnickou skupinu v českém jazyce. Za jediný kvalitní zdroj se dá považovat informační web (kurdove.ecn.cz) provozovaný

Petrem Kubálkem, který se o toto téma dlouhodobě zajímá. Další dostupný materiál byl již studován hlavně v anglickém jazyce a vyhledán prostřednictvím internetu. Shromažďování a zpracování informací tak bylo značně časově náročnější. Dále nebylo jednoduché s některými informátory nalézt shodu na společných vzájemně vyhovujících termínech setkání, převážně z důvodu profesní vytíženosti a vzdálenosti bydlišť. Přes výše zmíněné komplikace však samotné rozhovory probíhaly v příjemné atmosféře. Informátoři byli otevření a ochotní podělit se o svůj životní příběh.

3 Teoretická východiska

Žádné vědecké bádání se neobejde bez přesných termínů, které jsou potřebné pro definování určitých společenských či přírodních jevů. Vědecké pojmy a termíny, které jsou obvykle voleny z latiny, slouží mnohdy jako univerzální jazyk mezi odborníky po celém světě. Ve společenských vědách bylo vždy obecnou snahou přesné pojmenování a jednotná definice určitých jevů, ale v důsledku zcela odlišných situací a kontextů není stav jednotného používání pojmů reálný. S tím souvisí fakt, že každý diskurs (pojednání o určitém tématu) existující na poli sociálních věd, má svůj vlastní koncept a teorii.

Různé teorie a interpretační strategie na sebe naráží, navzájem se vyvracejí a soupeří spolu. Mnohdy tyto kritiky vznikají také z nedorozumění a nesprávného pochopení interpretace toho druhého, třeba i z důvodů jazykových odlišností a nenalezení stejných termínů v jazyce druhé strany (Szaló, 2007, s. 18).

Následující část práce se pokouší o definici několika zásadních pojmů etnické teorie, které jsou pro danou práci stěžejní. Tematizovány jsou pojmy jako identita, etnicita, migrace, transnacionální migrace, diaspora a domov, přičemž je na ně nahlíženo z pohledu společenských věd, především pak z perspektivy sociální a kulturní antropologie.

3.1 Identita

Jasná definice termínu identita je složitou záležitostí, neboť se jedná o pojem, na který lze nahlížet z více úhlů a který je používán v mnoha odlišných kontextech. V sociální a kulturní antropologii je identita jednou z nejstudovanějších oblastí a dostává se jí velké pozornosti. Téměř vždy, když antropologové hovoří o identitě, míní tím identitu sociální. Ve filozofii a psychologii je obvykle tento termín používán ve zcela jiných souvislostech.

Zvýšený zájem o téma identity ve společenských vědách šel ruku v ruce s chápáním tohoto pojmu jako tématu každodenního života. Bylo to způsobeno faktem, že se identita stala v mnoha společnostech problematickou. Již od padesátých let 20. století se začala formovat etnická a nacionalistická politika, začala vznikat první nacionalistická hnutí za osvobození kolonií a rozpoutaly se první boje o práva minorit (Eriksen, 2007, s. 52). Takovým prvním uceleným pohledem byla v sedmdesátých letech 20. století teorie sociální identity sociálních psychologů Henriho Tajfla a Johna Turnera z roku 1978. Podle této teorie je pro člověka přirozené mít pocit určité sociální identity a vymezovat se jako

příslušník jisté skupiny. Další, takzvaná kognitivně-kategorizační teorie sociální psycholožky Susan Fiskeové z roku 1998 říká, že lidé automaticky začleňují sebe i jiné do sociálních skupin na základě zjevných znaků, jako je rasa, pohlaví či věk. Oproti tomu žádná teorie neříká, že by měli mít lidé nějakou konkrétní formu identity vrozenou a spíše naopak tvrdí, že jedinec má tolik identit, kolika sociálních skupin může být součástí (Tesař, 2007, s. 51).

Vedle základních identifikačních atributů člověka, jako je pohlaví a věk existuje mnoho dalších způsobů identifikace, které plnohodnotně vytvářejí příslušnost jedince k určité skupině. Jsou jimi například: jazyk, příbuzenství, fyzické rysy, národnost, etnicita, vzdělání, sexuální orientace, náboženství a rovněž také sounáležitost a vztah k určitému místu, o které v dané práci primárně jde. Norský antropolog Thomas Hylland Eriksen (2007, s. 52) tvrdí, že *„jednotlivé identity mají různou důležitost, navzájem se překrývají, koexistují, ale mohou spolu také soutěžit“* a dále také ukazuje, že identita je vázána na určitý kontext, není tedy strnulou kategorií a mění se v čase a prostoru. V této práci je identita rovněž chápána jako dynamická entita, jež je dána situačně a kontextově.

3.1.1 Identita osobní a kolektivní

Koncept identity zahrnuje ve své podstatě dvě nejvýznamnější roviny. Jedná se o identitu osobní a kolektivní. Formování osobní identity je proces, kdy se jedinec obrací k sobě samému a uvědomuje si, jakým člověkem je a čím se liší od „druhých“. Pojetí osobní identity je tedy definováno v rovině vztahu jedince, tedy „já“ vzhledem k sobě, a v rovině společnosti, tedy „já“ vzhledem k „druhým“ (Vinsonneau, 2005, s. 22).

Ani pro termín kolektivní identity neexistuje jednotná definice. Nejvíce ji charakterizuje fakt, že se jedná o identitu určité sociální skupiny, která vznikla za nějakým účelem a vede jí společný záměr. Není tedy vytvářena přirozeně (přestože je přirozeností každého jedince potřeba se s nějakou skupinou ztotožňovat), nýbrž se jedná o sociálně konstruovanou kategorii. *„Kolektivní identita je společná shoda členů o podstatných rysech skupiny, o tom, kdo k ní patří a kdo nikoli, a co by skupina měla a neměla dělat“* (Jandourek, 2001, s. 104). Podle politologa Filipa Tesaře (2007, s. 52 - 53) kolektivní identita nadřazuje kolektivní zájmy a sdílené normy chování těm individuálním. Psycholožka a socioložka Elizabeth Frost (2007, s. 137) dále definuje kolektivní identitu jako *„kolektivně sdílené naděje a sny, formující se na základě společné historie, kultury,*

zkušenostech a aktivitách. Jedním z nejdůležitějších indikátorů kolektivní identity je snaha po sjednocení. V návaznosti na svou kolektivní identitu pak její nositelé nejenže reflektují sebe sama, ale v rámci ní vyslovují přání něco vytvářet.“ Kolektivní identitu vytváří sociální konstrukce hranic, která od sebe odděluje reálné interakce a sociální vztahy. Vytváří se tak pomyslná linie mezi tím co je uvnitř a vně, mezi cizinci a blízkými, příbuznými a nepříbuznými, kulturou a přírodou nebo civilizací a barbarstvím. Tato linie s sebou nese proces zahrnování a vylučování, který trvá na definování členů a nečlenů. Analogicky k tomuto procesu se objevují sociologické termíny „in-groups“ a „out-groups“. Tyto pomyslné hranice mezi „my“ a „oni“ jsou pak vedeny na základě různých rozlišovacích znaků (Eisenstadt; Giesen, 2003, s. 361).

3.2 Etnicita

Jednou z forem kolektivní identity je i etnicita. Stejně jako samotná identita, je etnicita hlavním tématem sociální antropologie od konce šedesátých let a stále je ústředním objektem výzkumů.

Výraz „etnický“ je velice starý a dlouho se vyvíjel. Pochází z řeckého „ethnos“ neboli „ethnikos“ které si Řekové vykládali jako „pohan“ nebo „barbar“ a z řeckého výrazu „ethos“ neboli „zvyk“, což upozorňuje na propojení společenství s kulturou. Od druhé poloviny 19. století se tento termín začal uplatňovat společně s rasovou charakteristikou. Ve vědě byl tento pojem poprvé použit americkým sociologem Davidem Riesmanem v roce 1953. Zhruba od dvacátých do šedesátých let 20. století byly teorie etnicity chápány jako protiklad „modernosti“ a „tradičnosti“ a spadají pod asimilacionistické či modernistické teorie. Tyto teorie nepředpokládaly přetrvávání etnických identit, proto když se stále častěji začaly objevovat etnické konflikty, museli vědci své teze přehodnotit (Eriksen, 2012, s. 3).

Zastánci primordialismu³ tvrdili, že etnická a rasová identita je identitou základní a je daná jednou provždy. Proto pro ně etnický konflikt představoval nevyhnutelný a přirozený střet odlišných identit. Oproti tomu instrumentalisté vnímali etnicitu jako

³ Primordialismus je jeden z přístupů zabývající se národem jakožto entitou existující od pradávna. Národ je prezentován jako věčný a přirozený se svými vlastními charakteristikami. Mezi primordialisty lze řadit Edwarda Shilse a Clifforda Geertze (Bahenský, 2010, s. 6 - 7).

výsledek používání etnických symbolů k politické mobilizaci. Příčiny konfliktu tedy spatřovali v soutěži o zdroje. Od šedesátých let 20. století začal být výraz „etnický“ pojímán jako univerzální. Sociologové ho chápali tak, že se dá vztáhnout i na jejich vlastní skupinu, ale až v osmdesátých letech se začal rodit základ odborné shody ve výkladu etnicity. Stály za ní konstruktivistické teorie⁴, které zdůrazňovaly povahu etnicity, její sociální kořeny, kladly důraz na vnější kontext a také na to, že etnicita není ani neměnná, ani zcela otevřená (Tesař, 2007, s. 54 - 56).

Z předešlého historického shrnutí vyplývá, že definice etnicity, přestože se jedná o velmi rozšířený termín, je komplikovaná a každá teorie a její autoři na ni pohlížejí jinak. Tato práce vychází z předpokladu, že se jedná o sociální konstrukt, který vzniká na principu příslušnosti k určité skupině – skupině „my“ a zároveň na základě pocitu odlišnosti od skupin druhých – skupiny „oni“. Tato stejnost a zároveň odlišnost se vytváří na základě atributů rozhraničení, které mohou být tvořeny jazykem, kolektivní pamětí, historickou pravlastí, nebo náboženstvím. Za určitých podmínek mohou být důležité také odlišnosti hodnot a norem chování. Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že rozhodujícím znakem etnicity není přítomnost kulturních odlišností mezi vícero skupinami. Eriksen (2012, s. 36) definuje etnicitu takto: „*Aby přišla na řadu etnicita, musejí skupiny udržovat alespoň minimální vzájemný kontakt a zároveň chovat přesvědčení, že ti druzí jsou kulturně odlišní. Pokud nejsou splněny tyto podmínky, není ani etnicita, neboť etnicita je svou podstatou aspektem vztahu, nikoliv vlastností skupiny*“. Tato definice je podle Eriksena přesto hodně obecná a směšuje dohromady výrazně se od sebe odlišující sociální kontexty a etnické identity - ty jsou v různých společnostech a situacích, různými lidmi vnímány různě závažně. Pro představu, jak je tato variabilita rozsáhlá, uvádí Eriksen (2012, s. 38 - 49) několik druhů etnických skupin, u kterých je (přes veškerou různorodost problémů a charakteristik těchto skupin) možné pojem etnicita použít jako jejich společný jmenovatel. Eriksen tyto skupiny označuje za „*moderní přistěhovalce*“ – výzkum těchto imigrantů se zabývá problémy adaptace, etnickou diskriminací ze strany hostitelské společnosti, rasismem či problematikou managementu identit v situaci kulturní změny. Etnické skupiny této kategorie, ačkoliv nejsou zcela bez politických zájmů, jen zřídka požadují politickou nezávislost nebo vlastní stát a bývají zpravidla integrovány do

⁴ Konstruktivismus je protichůdný směr k primordialismu zastávající názor, že národy jsou produkty specifických společenských a historických podmínek. Mezi konstruktivisty lze zařadit Ernesta Gellnera a Benedicta Andersena (Bahenský, 2010, s. 6 - 7).

kapitalistického systému výroby a spotřeby. Dále je to dle Eriksena „*domorodé obyvatelstvo*“ – obvyklé označení původního obyvatelstva daného teritoria, které v zásadě nedisponuje politickou mocí a je pouze částečně integrováno do struktur dominantního národního státu. Pojem domorodé obyvatelstvo asociuje neindustriální výrobní způsob a politický systém s absencí státu. Dále to jsou „*proto-národy*“ (*etnonacionalistická hnutí*) – mediálně nejznámější. Jde o skupiny vedené politickými lidry, kteří proklamují nárok na vlastní národní stát a odmítají žít pod nadvládou jiných. Vždy se vyznačují teritoriální základnou a jsou velmi početné, lze je nazvat „národy bez státu“. Další kategorií jsou „*etnické skupiny v plurálních společnostech*“ – termín plurální společnosti obvykle označuje státy vzniklé v průběhu kolonialismu, obývané kulturně heterogenními populacemi. Jednotlivé skupiny jsou sice nuceny participovat na jednotném politickém a ekonomickém systému, v ostatních záležitostech je na ně ale nahlíženo (a také samy na sebe nahlíží) jako na výrazně odlišné. Poslední skupinu tvoří „*posttrokářské menšiny*“ – tyto populace nelze považovat za přistěhovalce ani za domorodé obyvatelstvo. Jejich předci byli přeměněni na pracovní sílu. Později tyto skupiny samy sebe redefinovaly nejrozmanitějšími způsoby, v závislosti na příslušné společnosti a kontextu.

Česká etnoložka Petra Košťálová (2012, s. 29) se rovněž zamýšlí nad etnicitou a jejími atributy. Poukazuje na to, že ne vždy jsou základní faktory etnicity jako jazyk, území, či pouto solidarity nutně přítomné pro existenci konceptu etnicity. Mnohdy jde více o pocit patřit k určitému etniku a o možnost volby a vlastního rozhodnutí. Jak uvádí: „*Neexistence vlastního území a státního útvaru nezabránila Arménům a Židům, aby se po téměř dva tisíce let necítili jako Arméni nebo Židé.*“

Pojem etnicity je stejně relativní a nestálý, jako je tomu u identity. V obou těchto případech je na něj v dané práci nahlíženo z pozice sociálního konstruktivismu. Jedná se o stále se měnící fenomén, při kterém si lidé postupně uvědomují a vytvářejí příslušnost k určité skupině „my“ a zároveň se vymezují vůči „těm druhým“ tedy kategorii „oni“.

3.3 Domov jako specifická forma identity

Pojem domov je jeden z nejčastěji užívaných výrazů, který asociuje nepřeborné množství myšlenek. Stejně jako v běžném životě i ve vědeckém diskursu je tento výraz součástí mnoha odlišných konceptů a situací. Jeho jednoznačná definice je prakticky nemožná. Jedná se o více-dimenzionální koncept, který může být chápán různě subjektivně

a z mnoha úhlů pohledu. Domov jako celek má mnoho vlastností - sociální, osobní, kulturní, fyzickou, či politickou. Nepředstavuje však jen fyzické místo, je také centrem aktivit a zdrojem identity pramenící z minulosti, může být cílem pro osobní a sociální rozvoj, abstraktním stavem bytí a právním termínem (Moore, 2007, s. 145).

V rámci společenských věd je diskuze o tomto pojmu opět ztížená rozdílnou terminologií jednotlivých disciplín a jejich odlišnými záběry. Podle Carole Despres v psychologii dříve docházelo k zanedbávání velkého množství kulturních a sociálních významů. Oproti tomu sociologové zkoumají širší sociální a kulturní role domova ve společnosti, ale nechávají stranou základní zkušenostní význam (Moore, 2007, s. 145).

Tato práce pohlíží na koncept domova jako na specifickou formu regionální identity. Přítomnost člověka v prostoru je jedním z identifikačních znaků této dimenze. Tato identifikace se nevztahuje pouze k místu v geografickém či přírodním pojetí, ale jedná se také o prostor se sociálním obsahem, který vyplňují mezilidské vztahy, zkušenosti, zážitky a vzpomínky. Takovéto prostředí a lidé v něm přítomní se navzájem ovlivňují a vytváří společný socio-kulturní systém. Domov je pak takový druh regionální identity, kterou zastupuje prostředí, se kterým se ztotožňujeme, které nám přirostlo k srdci a do kterého se rádi vracíme (Roubal, socioweb.cz).

Domov je jedním z hlavních činitelů v procesu vytváření identity člověka vůbec. Jedná se o abstraktní vztah mezi člověkem a místem. Domov je v tomto případě pojímán jako místo formování sociální a kulturní identity lidí. Vzpomínky, úvahy o svém původu a předcích, pocit zakořeněnosti - prostřednictvím všech těchto věcí dochází k spoluvytváření naší identity, k pocitu jedinečnosti a sounáležitosti. Domov je rovněž místem formování solidarity, protože v tomto smyslu spojuje lidi, kteří dlouhodobě sdílí stejný prostor k žití a vytváří tak jakési společenství soudružnosti. Český sociolog Csaba Szaló (2006, s. 147) uvádí: „*Skutečné vztahy solidarity mohou existovat pouze mezi lidmi sdílejícími stejný každodenní životní prostor, stejné místo. Tato představa v sobě navíc obsahuje normativní předpoklad, podle něž mezi lidmi sdílejícími žitou přítomnost určitého místa vztahy soudružnosti existovat musí*“.

V praktické části práce je koncept domova rozebrán podrobněji, a to ve třech hlavních rovinách, ve kterých ho lze uvažovat. Jsou jimi domov jako místo primární socializace, domov jako geograficky definované místo a domov jako mytický konstrukt.

3.4 Migrace a transnacionální migrace

Samotný pojem migrace znamená pohyb, přestěhování se či prostorovou mobilitu. Ve společenských i přírodních vědách se používá pro popsání pohybu, neboť jak pro zvíře, tak pro člověka je schopnost migrace zcela přirozenou věcí. Jandourek (2001, s. 159) definuje migraci následovně: „*Migrace je pohyb osob, skupin nebo větších celků obyvatel v geografickém a sociálním prostoru spojený s přechodnou nebo trvalou změnou místa pobytu.*“ Český etnolog Zdeněk Uherek charakterizuje migraci jako jednu z permanentních společenských strategií, pomocí které lidé získávají zdroje obživy a energie, vyrovnávají se s nepříznivými přírodními vlivy, řeší společenské konflikty a dosahují inovací (Hirt, Jakoubek, 2005, s. 260 – 263). Odchod z určitého místa z klimatických důvodů či z důvodů hledání lepší obživy vždy patřilo k migraci dobrovolné. Vedle toho ale existuje i migrace nucená, jako vzájemné vyhánění skupin obyvatelstva či zavlékání zajatců do jiných prostředí. Typologie migrace zahrnuje kromě rozlišení dobrovolné a nucené migrace také migraci mezinárodní X interní a trvalou X dočasnou.

Vůbec nejdůležitějšími faktory ovlivňujícími migraci jsou tzv. *push faktory*, které migranty nutí opustit zemi původu a *pull faktory*, které naopak migranty do nové země přitahují. Mezi push faktory patří znečištěné životní prostředí, nízká úroveň životních podmínek, nedostatek ekonomických a pracovních příležitostí, politická represe nebo válečné konflikty. Jako pull faktory se označují lepší pracovní příležitosti, ekonomická prosperita, politická svoboda ale také přítomnost příbuzných či přátel. Teorie push a pull faktorů byla rozvinuta mnoha autory. Těmi nejvýznamnějšími byli Clifford Jansen a Everetta S. Lee, podle kterých migrace nastává až tehdy, když push a pull faktory, které se mění s okolnostmi a závisí na mnoha subjektivních důvodech, dosáhnou určité intenzity (Hirt; Jakoubek, 2005, s. 260 - 263).

Typologie a přístup k jednotlivým typům migrace jsou důležité k vzájemné komunikaci mezi odborníky, nicméně málokdy je lze použít jako univerzální, protože migrace a migrační situace se po celém světě liší. V případě Kurdů žijících v České republice lze hovořit o několika typech migrace, kterých byli v průběhu života tito lidé součástí. Jedná se jak o dobrovolnou a nucenou migraci, tak o dočasnou a trvalou - násilné vystěhování statisíců lidí z jejich domovů v rámci nejrůznějších proti-kurdských vládních opatření, válečné konflikty, politická represe, ale také vidina lepších životních podmínek,

pracovních a studijních příležitostí. Právě možnost studia a následně i zaměstnání v tehdejší Československu je takovým nejvýraznějším pull faktorem, který spojuje většinu vybraných zástupců kurdské komunity v ČR. Tématu kurdské migrace je věnován prostor i v následujících kapitolách výzkumné části.

Kurdové v ČR jsou typickými představiteli přistěhovalců spadajících do kategorie transnacionální migrace. Tato zcela nová forma mezinárodní migrace začala vznikat v devadesátých letech 20. století ve Spojených státech a Velké Británii. Do té doby se mezinárodní migrace zabývala hlavně tím, jak přistěhovalci zvládají život ve společnosti, jíž se nově stali součástí. V antropologickém, sociologickém, politologickém i historickém bádání vystal nový zájem o zkoumání přistěhovalců začleněných do více míst na území různých států, tedy přistěhovalců žijících tzv. přes-hraničním životem. Zájem vědců se přesunul k samotnému pohybu lidí a jejich vlastním individuálním zkušenostem s životem v pohybu. Pozornost se obrátila k původním domovům migrantů jakožto jednomu z potencionálních faktorů, který měl vliv na globální migrační toky a globalizaci. Objevují se první charakteristiky formující transnacionální migraci. Csaba Szaló (2007, s. 25) konstatuje: „*Když migranti překračují státní hranice, nezanechávají za sebou svůj původní domov úplně. Spíše naopak, vytvářejí a udržují přes-hraniční ekonomické, politické a kulturní vazby, které propojují jejich původní a nové domovy.*“

Přistěhovalci účastníci se procesu transnacionální migrace se nazývají transmigranti. Tito lidé se svých původních identit nevzdávají a stále pěstují vztahy, které je propojují s místem jejich původu. Transmigranti tedy prostřednictvím těchto sociálních vztahů udržují a budují souběžně dva domovy. Tyto dva domovy jsou propojeny v tzv. transnacionální pole, ve kterém přistěhovalci participují. Právě charakteristika participace v transnacionálních sociálních polích se stala sporným tématem v otázce formování interpretačních strategií. Pokud se zajímáme o účast na transnacionálních sociálních polích z hlediska ekonomického, lze ji jako participaci definovat pouze v případě, pokud je evidentní přímá závislost mezi způsobem života přistěhovalců a pravidelnými dlouhodobými přes-hraničními sociálními vazbami. Vedle toho, z hlediska transnacionálních praktik, je participace v transnacionálních polích vnímána nejen jako záležitost samotných transmigrantů, kteří udržují paralelně dva domovy, ale také těch lidí, kteří vykonávají různé transnacionální praktiky nepravidelně, nebo jsou to lidé žijící

v nové či původní zemi a jejichž život je závislý na zdrojích a sociálních sítích těch, kteří žijí v zahraničí (Szaló, 2007, s. 24 - 25).

Klíčovou součástí zkoumání transnacionální migrace se také stal proces formování identit transmigrantů, a to především v důsledku fenoménu souběžné začlenění. Szaló (2007, s. 59) k tomuto procesu uvádí: „*Transmigranti jsou paralelně začlenění jak do transnacionálních procesů kapitalismu a transnacionálních sociálních polí, tak do procesů nacionalizace jejich původního i nového domova*“. Transmigranti žijí v teritoriálně nsvázaných transnacionálních sociálních polích a neplatí zde představa státních hranic jakožto prostředku k ohraničení populace žijící na jednom území a sdílející společnou národní kulturu. Přestože tito lidé žijí v územně nsvázaném transnacionálním sociálním poli, stále podléhají symbolické moci národních států. Mnohdy si totiž této nsvázanosti nejsou vědomi a své identity tak stále stavějí na faktorech jako etnicita, rasa a národ. Jejich identita se tedy neformuje v iluzi nsvázanosti. Sebe-identifikace transmigrantů je formována různými příslušnostmi k náboženství, etnicitě či politické ideologii. Tyto identity ale nebourají zakotvenost a věrnost k místu původu, či národní a etnické příslušnosti. Nepřesahují tyto identity, ale propojují je do množiny vztahů transnacionálních sociálních polí (Szaló, 2007, s. 59). Právě zkušenost s rolí transmigranta, což je i případ Kurdů v ČR, hraje významnou roli v utváření percepce domova.

3.5 Diaspora

V obecné slovníkové rovině je pojem diaspora charakterizována rozptýlená síť etnicky a kulturně spřízněných lidí (Barker, 2006, s. 39). Tradičně se tento termín používal v souvislosti s židovským národem, jakožto náboženskou diasporou uvalenou do babylonského vyhnanství v prvním století n. l. po zničení druhého Šalamounova chrámu (Košťálová, 2012, s. 171). Tohoto výrazu se následně užívalo i v souvislosti s africkými otroky, kteří byli násilně přivlečeni do USA nebo Armény po genocidě za vlády osmanského sultána Hamida. Zprvu tedy diaspora představovala situaci části populace, která byla násilně vysídlena z určité oblasti a následně se tak rozptýlila v jiných lokalitách (Hanus, 2009, s. 13).

Od osmdesátých let 20. století nebyl již pojem diasporu chápán a užíván pouze v souvislosti s nuceným rozptýlením určité populace. Diasporou se označují komunity a společenství lidí žijící mimo své původní domovy, které spojuje společný původ a pro

jejichž členy je charakteristické vědomí tradice, vazba na domovskou komunitu a pocit vzájemné sounáležitosti (Jandourek, 2001, s. 25). Jednu z prvních definic diaspory vyslovil v roce 1991 politolog William Safran a charakterizuje ji jako vystěhované minoritní komunity, které:

1. jsou rozptýleny z původního centra do minimálně dvou periferních míst,
2. udržují paměť, obraz a mýty o své původní domovině,
3. věří, že nejsou, a snad ani nemohou být, plně akceptováni hostitelskou společností,
4. vidí zemi předků jako místo případného návratu, až bude správný čas,
5. se zavázaly k udržení, nebo obnově této domoviny,
6. věří, že jejich skupinové vědomí a solidarita jsou výrazně definované tímto pokračujícím vztahem s domovinou (Hanus, 2009, s. 14).

Jako základní témata konceptu diaspory považuje Safran pojmy domovina a etno/náboženská komunita. Diaspory mohou být náboženské, etno-nacionální, kulturní nebo i pracovní, obchodní či profesní. Sociolog Robin Cohen ve svém konceptu diaspory zdůrazňuje velmi silné emoční, kulturní, jazykové a náboženské vazby přistěhovalců na zemi původu. Sociokulturní antropolog Arjun Appadurai zase ve svém pojetí diaspory popisuje přeměnu individuální a kolektivní identity společenství a jednotlivců z roviny politicko-geografické, kdy lidé přináležejí k nějakému prostoru, do roviny imaginární identity, kdy vytvořená kolektivita formuje transnacionální sociální pole (Hanus, 2009, s. 14).

V polovině devadesátých let 20. století se kritičtí antropologové snažili o rekonstrukci pojmu diaspora. Oproti předchozím teoriím již nekladli tak velký důraz na zkušenost ztráty a touhy po návratu do domoviny jakožto hlavních znaků diasporické identity. Diasporická existence získala více emancipativní charakter právě v důsledku možností, které nabízí transnacionální způsob života. Rovněž prostřednictvím nových interpretací diaspory se začala překonávat kulturní hegemonie národního státu a identity (Hanus, 2009, s. 14). Se snahou reinterpretovat pojem diaspory se objevil termín hybridita, jejíž podstatou je „*míšení původně oddělených kulturních prvků, což vede ke vzniku nových významů a identit*“ (Barker, 2006, s. 71). Podmínky diasporické existence a sociální a kulturní podmínky transnacionálních sociálních polí jsou si podobné v tom, že vytvářejí prostředí pro vznik plurálních identit a bohatého prolínání kultur. Právě transnacionální

migrace je jednou z forem transnacionálního kulturního proudění a vede k hybridizaci (Szaló, 2007, s. 128).

Podle sociální antropoložky Pniny Werbner může být diaspora chápána rovněž jako místo a ne jen jako společenství či komunita. Místo diaspory lze pokládat za transnacionální sociální a kulturní formaci, jelikož propojuje různé lokality a kulturní různorodost po celém světě, ale nesjednocuje ji. Takovéto pojetí diaspory překonává předpoklad etnické či náboženské jednoty diasporických komunit (Szaló, 2007, s. 129). *„Pojem jednoty není vhodný pro antropologické a sociologické pojetí diaspory, protože zastiňuje jak působení kulturní různorodosti a sociální hierarchie, tak konstitutivní roli jednání v průběhu diasporické existence“* (Szaló, 2007, s. 129 - 130). Prostor diaspory má rovněž své pomyslné hranice, které jí odlišují od jiných sociálních prostorů. Pnina Werbner tyto hranice popisuje jako něco co vzniká mezi příslušníky diaspory, kteří při společném jednání sdílí specifickou formu zaměřenosti a spoluzodpovědnosti. Jsou to tedy diasporické formy jednání, které tvoří sociální realitu diaspory, ne jen kulturní hegemonita a politická a historická jednota (Szaló, 2007, s. 130).

Při vytváření symbolických hranic používá Werbner místo klasických pojmů solidarity a loajality termín „smysl spoluzodpovědnosti“. Tento pojem totiž oproti solidaritě a loajalitě nepočítá s existencí nějakého jádra, které by propojovalo jedince a společenství tvořící politický celek, ale ohraničuje prostor diaspory bez vlivu této centrální autority. Smysl spoluzodpovědnosti tak propojuje odlišná společenství do transnacionální sítě. *„Je to globální proudění kulturních objektů, politické a filantropické podpory, které vytváří hierarchie a různá centra uvnitř místa diaspory“* (Szaló, 2007, s. 131 - 132). Pnina Werbner tedy charakterizuje pojem diaspory především jako decentrované a deteritorializované místo, které nemůže existovat bez sdíleného smyslu spoluzodpovědnosti. Realizace této spoluzodpovědnosti se ale na druhou stranu neobejde bez sdílených vzpomínek, smyslu společného osudu a smyslu sdílené přítomnosti (Szaló, 2007, s. 131 - 132). Kurdové v ČR nejsou nikterak významně početnou etnickou skupinou, tvoří však diasporu, která je pevná ve smyslu spoluzodpovědnosti, sounáležitosti, ale také vykořeněnosti a určité rozpačitosti v utváření pocitu domova. Vnímání domova je tak jedním z aspektů tvořících diasporickou identitu a proto je nutné se tímto pojmem zabývat.

4 Empirická část

Empirická část práce prezentuje výsledky získané na základě autorčina terénního výzkumu (nezúčastněné pozorování, narativní a polostrukturované rozhovory), jež jsou zasazeny do širších souvislostí za využití dostupných informací o tomto etniku. V jednotlivých kapitolách je pojednáno o Kurdech a jsou rozebrány hlavní pilíře kurdské identity, mezi něž patří především jazyk, kolektivní historie a náboženství. Dále se již práce orientuje na samotný fenomén domova a prostřednictvím analýzy a interpretace získaných rozhovorů se snaží předložit konstruovaný obraz domoviny u kurdského obyvatelstva žijícího v ČR.

4.1 Kurdská národní identita

Kurdové tvoří po Arabech, Turcích a Peršanech čtvrtou nejpočetnější etnickou skupinu v oblasti Středního východu. Území, na kterém po staletí žijí a nazývají ho svým domovem, se označuje jako Kurdistán. Ačkoliv tento termín může evokovat název nějakého státu, nejedná se o žádnou samostatnou administrativní jednotku, ale o zeměpisnou a kulturní oblast.⁵ Velikost území, na kterém dominuje kurdské etnikum, se odhaduje na 535 000 km². Jedná se z velké části o hornatou oblast, jež se rozkládá na území Íránu, Iráku, Turecka a Sýrie. Zhruba 2 % z celkové rozlohy leží na území bývalého Sovětského svazu, konkrétně Arménie a Ázerbájdžánu. Pohoří Zagros táhnoucí se od severozápadu na jihovýchod tvoří jakousi páteř celé oblasti. Kurdistán dále zasahuje do pohoří Taurus, Pontus a Amanus (Gunter, 2011, s. 2 - 3).

Jsou to především hory, co spojuje všechny čtyři části Kurdistánu. Jak sami Kurdové říkávají, hory jim mnohokrát poskytly bezpečný azyl v těžkých časech a jejich znalosti horského terénu pro ně byly výhodou v boji s odvěkými nepřáteli. Kurdské obyvatelstvo tak chápe hory jako „ochránce“ své národní svébytnosti, kultury a jazyka. Rovněž jeden z oslovených informátorů popsal spojení mezi národem a horami:

„Bez hor bychom neměli v Kurdistánu ani prameny řek Tigris a Eufrat, hory vždy chránily Kurdy, když utíkali před nějakými hrozbami. Chránily nás a s jejich pomocí jsme měli výhodnější pozice k sebeobraně. Živým příkladem je teď irácký Kurdistán, kde díky horám

⁵ Výjimkou je autonomní oblast v severovýchodním Iráku označovaná jako irácký Kurdistán.

nemohl Sadám Hussain Kurdy zničit a to i přesto, že použil chemické zbraně. PKK (kurdská strana pracujících) ted' také bojuje v horách“ Faramaz (44 let).

Velikost kurdské populace je v mnoha zdrojích uváděna různě. Konkrétní počty se liší podle charakteru pramenu, ze kterého pocházejí. Například velká část tureckých či iránských vládních zdrojů dříve počty Kurdů často neuváděla, nebo je značně podhodnocovala, nejčastěji z politických důvodů. Oproti tomu i sami Kurdové mají tendenci v některých více nacionalisticky laděných pramenech své počty nadhodnocovat. Podle neoficiálních pramenů se celkový počet kurdské populace pohybuje kolem 30 milionů. Z tohoto počtu zhruba 12 – 15 milionů Kurdů žije v Turecku, kde tvoří 18 až 23 % populace, 6,5 mil. v Íránu (11 % populace), 4 - 4,5 mil. v Iráku (17 až 20 % populace) a 1 mil. v Sýrii (9 % populace). Kolem 200 000 Kurdů dále obývá území bývalého Sovětského svazu a velmi významná je i zhruba milionová kurdská diaspora v západní Evropě, kde více než polovina žije v Německu. Další významnější kurdskou diasporu lze nalézt v Izraeli, Libanonu a USA (Gunter, 2011, s. 2-3).

Přesná čísla o počtu Kurdů v České republice nejsou známa, neboť jsou tyto lidé evidováni jako občané Sýrie, Turecka, Iráku, Íránu či jako lidé bez státní příslušnosti. Sami Kurdové své počty odhadují na něco málo přes 200. Kurdská migrace mimo region Blízkého východu je poměrně mladou záležitostí. Jedna z prvních významných migrací Kurdů do Evropy by se dala nazvat migrací studentskou. Zhruba od šedesátých let 20. století začalo do západní Evropy přicházet mnoho studentů z Iráku ale i z Turecka, Sýrie a Íránu. Československo poskytovalo na základě mezivládních dohod možnost studia na českých a slovenských vysokých školách studentům ze zemí RVHP a zemí třetího světa – z Afriky, Asie, Blízkého východu a Latinské Ameriky, již od padesátých let 20. století. (Bittnerová, 2005, s. 44 - 45). Konkrétní počty kurdských studentů opět nelze dohledat, neboť v oficiálních zdrojích jsou cizinci uváděni podle státní příslušnosti nikoliv národnosti. Kurdská diaspora v ČR je tvořena z velké části právě lidmi, kteří sem kdysi přišli studovat a ekonomickými emigranty. To je i případ většiny vybraných narátorů, viz následující výpověď:

„Ta možnost toho studia v Československu byla díky tehdejšímu socialistickému bloku a já jsem vlastně dostal prospěchové stipendium. Já jsem měl nejlepší známky ze všech

uchazečů, co žádali o stipendium z té naší provincie. To byl rok 1977, 1978 po maturitě. Já jsem měl nejlepší známky z matematiky, biologie a chemie a oni mi řekli, že v Československu berou právě podle známek a prospěchu. Ti co měli horší známky, jeli třeba do Rumunska a dál do bývalého Sovětského svazu“ Awaz (44 let).

V severozápadní Evropě se v šedesátých letech dařilo ekonomice, která velmi rychle rostla a najednou měla nedostatek pracovních sil. Tak přišlo do západní Evropy mnoho pracovních (ekonomických) migrantů hlavně z Turecka, z nichž velká část zde také zůstala (Bruinessman, 2000). Pak se zde nachází mnoho politických uprchlíků a žadatelů o mezinárodní ochranu, kteří přicházeli do Evropy v několika vlnách nucené migrace. Násilné potlačení kurdského nacionalistického hnutí v Íránu, Iráku, Turecku a Sýrii způsobilo velké pohyby obyvatelstva. Když se v roce 1975 zhroutily tehdejší snahy o získání kurdské autonomie v rámci Iráku, mnoho Kurdů uprchlo do Íránu, přes který se některým z nich podařilo získat azyl v Evropě. Další vlny uprchlíků vznikaly například v důsledku vojenského převratu v Turecku v roce 1980 a v irácko-iránské válce mezi léty 1980 - 1988. Mezi roky 1970 až 1990 bylo nuceně vysídleno ze svých domovů až milion Kurdů. Pouze malé části se povedlo utéci do Evropy - počty těchto uprchlíků ale stále převyšují počty migrantů pracovních (Bruinessman, 2000).

Mezi léty 1990 až 2010 byl v České republice udělen azyl 23 občanům Turecka, 29 občanům Sýrie, 141 občanům Iráku a 52 občanům Íránu. V rámci tohoto období jich bylo uděleno nejvíce v roce 1991. Tabulka níže ukazuje počty přechodných a trvalých pobytů udělených k 31. 10. 2013 občanům těchto států. Dá se předpokládat, že mezi těmito počty tvoří Kurdové významnou část.

Tab. č. 2 - Statistika cizinců se zaevidovaným přechodným či trvalým pobytem na území České republiky (stav k 31. 10. 2013).

Země	Druh pobytu	Celkem	Ženy	Muži
Írák	trvale	279	95	184
	přechodně	137	43	94
Írán	trvale	122	36	86
	přechodně	212	89	123
Turecko	trvale	608	130	478
	přechodně	969	341	628
Sýrie	trvale	420	118	302
	přechodně	379	146	233

Zdroj dat: ministerstvo vnitra ČR, 2013

Důležitým předpokladem pro vznik a přetrvání kurdské národní identity bylo, že si Kurdové uvědomili existenci společného historického a kulturního vědomí a svůj etnický původ v kontrastu s arabskými, perskými a tureckými společenstvími, kterými jsou po staletí obklopeni. Kurdové nejsou zdaleka stejnorodou a jednotnou skupinou, identita „kurdství“ se udržela především díky konstrukci obrazu vnějšího nepřítele a v důsledku stálého upevňování kurdské identické pospolitosti. Pro mnoho Kurdů je jazyk a náboženství jedním z nejdůležitějších atributů jejich identity, ne všichni Kurdové však hovoří stejným jazykem a vyznávají stejné náboženství. Jsou podstatně heterogenní společnosti. Tradiční kurdská společnost pak byla hierarchicky organizována do kmenů, sub-kmenů a kmenových konfederací s jasně danou loajalitou - mezi jednotlivými kmeny panovala rivalita a vzájemné vykořisťování (Meho; Maghlaughlin, 2001, s. 4-5).

Základním kamenem celého sociálního systému byla loajalita k rodinnému klanu. I v současné době je stále důležitým pilířem kurdské společnosti. Příslušnost ke kmenu je pak dána pokrevním poutem a přínařeností k území. Není tomu tak dlouho, kdy se mnoho Kurdů, převážně z venkova, identifikovalo výhradně v rámci své příslušnosti k rodinnému klanu, nikoliv národu, státu či jiné entitě. Tradiční kmenovou strukturu společnosti začaly narušovat až socio-ekonomické a politické změny nastupující v 60. letech 20. století. Mechanizace zemědělství, industrializace, migrace z venkova do měst, emigrace, politické změny, rozvoj vzdělání a masové komunikace, vzpoury a protesty...to vše mělo vliv na strukturu kurdské společnosti a následně i na rodící se moderní kurdský nacionalismus⁶ (Meho; Maghlaughlin, 2001, s. 4-5).

Pro Kurdy, kteří žijí v České republice, je jejich kurdská identita velice významná. Všichni dotázaní mluví o svém „kurdství“ jako o své národnosti, nicméně zároveň se identifikují i se zemí, odkud pocházejí. Výraz „se zemí“ je použit záměrně, protože jak vyplývá z provedených rozhovorů, Kurdové se ztotožňují více s územím z hlediska geografického, nežli s obyvatelstvem, které na něm žije. Důležitá je pro ně identifikace s místem a s krajem, ze kterého pochází. Toto upřednostnění spojení jedince s místem oproti národní kategorizaci je patrné z výpovědi informátora Faramaza (44 let), který vypověděl:

⁶ Zrod kurdského moderního nacionalismu zcela vyhovuje definici českého sociologa a antropologa Ernesta Gellnera, který nacionalismus chápe jako fenomén moderní doby, tj. především 19. a 20. století. Nacionalismus je podle této modernistické teorie produktem hospodářského a politického vývoje období moderní průmyslové společnosti, politickou doktrínou a pocitem, že dějiny spějí k totožnosti národů a států (Gellner, 2003, s.7).

„Dřív jsem nebyl tak hrdý na svou příslušnost k Sýrii, potom, co všechno se tam děje a protože jsme utlačováni, ale teď už jsem. Byl bych radši, aby lidé měli příslušnost podle území a ne podle toho, jestli je někdo Arab nebo Kurd. Přijde mi to jednodušší, než jak to dělají některé přehnané nacionální vlády. Pro mě je dobrý Arab lepší než špatný Kurd.“

Oslovení Kurdové pocházející ze Sýrie shodně nepovažovali svou národnost jako kurdskou nebo syrskou, ale upřednostňovali označení „Kurd ze Sýrie“. Ačkoliv je oblast Kurdistánu společnou pravlastí kurdského národa, nikdy zde neexistoval Kurdistán coby moderní státní útvar. Sýrie je součástí této kurdské pravlasti, nicméně jediným legitimním označením tohoto území zůstává stále Syrská arabská republika. Jinak je tomu v případě irácké kurdské autonomní oblasti, zde je na místě označení Irácký Kurdistán.

„Jsem Kurd ze Sýrie. Musíme být zase trochu realisti, protože Kurdistán jako stát neexistuje a ani autonomní území v Sýrii, takže je to kurdská země, ale na území syrského státu“ Awaz (44 let).

Bylo již předesláno, že za hlavní atributy kurdské identity lze považovat jazyk, kulturu, tradice, historickou paměť a teritorium dané skupiny. Na těchto znacích se shodli rovněž dotazovaní informátoři, kteří své „kurdství“ stavěli právě na těchto základech. Informátor Awaz (44 let) o své identitě hovořil takto:

„Nikdy nesmíte zapomenout na svoji identitu...je důležité zachovat si jazyk, kulturu a vztahy s vlastní a krajinou.“

V souvislosti s identitou konstruovali informátoři ve svých výpovědích také autostereotypní představy o vlastnostech a povaze Kurdů, kterými se toto obyvatelstvo odlišuje od těch „druhých“. Na základě jednotlivých interpretací byl zaznamenán převážně pozitivní autostereotyp - Kurdové se považují za hrdý, ctížádostivý a veselý národ, který si jde za svým cílem, viz následující výpovědi:

„Kurdové jsou velice hrdí, průbojní, iniciativní, ctižádostiví a chtějí dosáhnout úspěchu. Jsme sice trochu odlišní od Arabů, ale ne v tom smyslu, že bychom se chtěli nějak povyšovat, nepřestujeme v sobě žádnou intoleranci“ Awaz (44 let).

„Kurdové jsou známí pro svou tvrdohlavost a veselost, to je myslím hodně charakteristické pro Kurdy. Jedno kurdské přísloví říká, že Kurdovi stačí úsvit měsíce k tanci“ Faramaz (44 let).

Mezi informátory nepřevažoval pouze kladně konstruovaný autostereotyp. Jak vypověděl informátor Sarbast (40 let), Kurdové jsou v jeho perspektivě velice důvěřivým národem v negativním slova smyslu a v důsledku této důvěřivosti udělali v minulosti mnoho chyb, viz následující výpověď:

„My Kurdové máme tu jednu špatnou vlastnost, teda máme víc špatných vlastností a jedna z nich je, že jsme strašně důvěřiví. Historicky, vždycky když někdo přišel s dobrým úmyslem, třeba například Atatürk⁷, tenkrát turecký prezident, řekl Kurdům, pojd'te bojovat proti Arménům a já vám dám autonomii, území a tak dále. A ti Kurdové hned vzali zbraně, zavraždili spoustu Arménů chudáků, a když se vrátili a řekli Atatürkovi, že to teda udělali a kde je naše odměna, tak je zlikvidoval. A to je několikrát historicky, co se nám to stalo.“

Vypravěč Sarbast (40 let) hovořil taktéž o nejednotnosti kurdského národa, jakožto dalším negativním autostereotypu, v jehož důsledku Kurdové promarnili několik velkých šancí v oblasti prosazení svých práv na větší míru autonomie. Tuto nekompaktnost společnosti popsal informátor na příkladu politické a společenské situace v iráckém Kurdistánu:

„Ted'ka Kurdové v severním Iráku jsou na vrcholu síly, máme samosprávu, parlament, prezidenta, ropu, a oni místo toho, aby přemýšleli dlouhodobě strategicky, tak řešej furt nějaký osobní majetky a hádají se mezi sebou, místo toho aby řekli, pojd'me jednou rukou,

⁷ Mustafa Kemal Atatürk byl turecký vojevůdce a generál, v roce 1923 se stal prvním prezidentem Turecké republiky.

jednou silou. Barzániové⁸ to teď ovládají v Kurdistánu všechno. V tom klanu všichni jsou ministři a ředitelové a tohle už mě nebaví“ Sarbast (40 let).

4.2 Jazyk coby atribut „kurdství“

Kurdský jazyk patří do severozápadní skupiny íránské větve indoevropských jazyků. Kurdština nikdy neměla jednotnou literární a jazykovou formu. Kurdové hovoří velkým množstvím dialektů, z nichž mnohé nejsou vzájemně srozumitelné. Tyto dialekty lze obecně rozdělit do tří hlavních skupin. Největší skupinou, co do počtu mluvících, je severní kurdština, běžně označovaná jako kurmándží (český přepis). Tímto dialektem se mluví hlavně v Turecku, Sýrii a bývalém SSSR, méně pak v Iráku a Íránu. Kurmándží dialektem mluví ještě asi 200 000 lidí žijících kolem Kábulu v Afghánistánu. Druhou skupinou je centrální kurdština neboli sórání, kterou se mluví na severovýchodě Iráku a v íránském Kurdistánu (Blau, www.institutkurde.org). Tyto dvě největší skupiny dialektů se od sebe výrazně liší. Z gramatického hlediska kurmándží rozlišuje ženský a mužský rod, zatímco u sórání tato diference vymizela. Další rozdíly panují také v hláskosloví. Co se týče písma a abecedy, kurmándží se píše latinkou a sórání používá arabské písmo. Tato odlišnost je dána především geografickým vymezením obou dialektů. Na území Sýrie a Turecka se v kurdštině používá latinská abeceda, v Iráku a Íránu abeceda arabská, neboť je to v těchto státech, podle ústavy, jediné přípustné písmo⁹. Ve státech bývalých sovětských republik se pro kurdštinu používá azbuka (Kubálek, 2002). Z pohledu některých informátorů by se dala odlišnost obou dialektů přirovnat k češtině a polštině.

Třetí skupinou je jižní kurdština také nazývána jako pahlawání. Ta zahrnuje dialekt dimilí jinak nazýván také jako zazakí, podle častého výskytu hlásky „z“, a dialekt górání známý také pod názvem haurámí. Dialekty patřící do skupiny pahlawání jsou s největší pravděpodobností pozůstatky původní náboženské a jazykové formy těch dialektů, o kterých se předpokládá, že se jimi mluvilo na území Kurdistánu v předislámské době. V 11. století přes kurdské území migrovalo velké množství Turků, z nichž se velká část v oblasti usadila a docházelo tak k oboustranné asimilaci. Velký podíl na vývoji

⁸ Masúd Barzání je současný prezident Kurdistánu, jeho otec byl Mustafa Barzání, zakladatel Demokratické strany Kurdistánu, významný politický lídr a kmenový vůdce íráckých Kurdů.

⁹ Na území Sýrie je kurdština stále postavena mimo zákon. Podle ústavy je jediným úředním jazykem arabština a tedy i arabské písmo. Přesto je zde používána kurdská adaptace latinky inspirovaná tureckým modelem.

jazykové různosti Kurdistanu měli také kurdští pastevci z turecko-iráckého pomezí, kteří hovořili společným základem dialektů kurmándží a již dříve přijali islám. Jejich vliv se pak v důsledku turecké migrace rozšiřoval v severním i jižním směru (Kubálek, 2002).

Jazyk je pro všechny Kurdy tím nejvýznamnějším aspektem jejich identity a měl pro ně vždy zásadní společenskou i politickou důležitost. Prostřednictvím jazyka stále pěstují své tradice, kulturu a zvyky, a to i přesto, že jsou po mnoho let vystavováni útlaku a diskriminaci ze strany nejrůznějších politických režimů. Tyto režimy si vždy byly dobře vědomy toho, jakou sílu a roli má jazyk v upevňování kurdské identity a jednoty a snažily se jej nejrůznějšími způsoby potlačit. Kurdové jsou v tomto směru stigmatizovaným národem. Uvedený fakt je pevně zakomponován v kolektivní paměti této skupiny, jak ukazuje například výpověď informátora Faramaza (44 let):

„U Kurdů se různí okupanti po staletí snažili, aby ten jazyk vymizel, ale Kurdové jsou známí tím, že jsou tvrdohlaví a udrželi si svou identitu i přesto, že neuměli číst, psát a neměli školy, ale jazyk si předávali z generace na generaci přes básně a písničky a díky tomu se vlastně nezapomnělo. Snahou právě těch okupantů, jak říkáme Turkům, Peršanům atd. bylo vystěhovat Kurdy z jejich původních domovů a snažili se je dostat do metropolí jako třeba Damašek, nebo Istanbul. Proces arabizace je hodně známý v Sýrii, kdy se snažili, aby zmizela veškerá naše kultura. Právě hlavně kvůli jazyku jsme si tu identitu zachovali.“

Jak již bylo řečeno, v Sýrii je používání kurdštiny stále protizákonné. Přestože je v kurdštině zakázáno hovořit na veřejnosti, číst, psát, vyučovat a publikovat, naprostá většina Kurdů svůj jazyk používá každý den. V Íránu stojí kurdština taktéž mimo zákon. Turecko začalo měnit svůj přístup ke Kurdům především kvůli snahám o připojení k Evropské unii. Kurdové sice stále nemají statut oficiální menšiny, ale vláda jim prostřednictvím reforem poskytla již více práv, například povolení vyučovat v kurdštině na soukromých školách a legalizaci rozhlasového a televizního vysílání v menšinových jazycích (Siegler, 2007, s. 13). V Iráku mají Kurdové největší míru autonomie a kurdština má zde proto nejlepší postavení. Smí se v ní vyučovat, publikovat a používat téměř bez omezení.

Co se týče literatury, přes všechny možné zákazy používání kurdského jazyka je kurdská literární tvorba bohatá. Jako všude v Orientu, i zde převládá poezie. Nejstarší dochovanou písemnou památkou je lyrická poezie psaná dialektem góráni. Jedním z prvních slavných kurdských básníků byl Baba Tahir, který na přelomu 10. a 11. století vyjadřoval prostřednictvím svých básní protest prostého lidu proti sociální nerovnosti, urozeným pánům a vládcům. Ostatní dochovaná literatura je již napsána v dialektu kurmándží a sóráni. Na přelomu 16. a 17. století vytvořil Ahmad Khani epické drama Mem a Zin, které ztělesňuje bohatství kurdské mytologie a historie. Největším kurdským básníkem 20. století byl Abdulah Goran, který rozbil do té doby striktně dodržovanou formu i obsah kurdské poezie (kurdishacademy.org). V roce 1961 Goran navštívil Československo a besedoval s kurdskými studenty. Ukázka z jeho tvorby je součástí přílohy č. 1 této práce.

Jazyková situace Kurdů v České republice je velice pestrá. Ačkoliv žijí všichni informátoři mnoho let daleko od svých původních domovů, v některých případech je to již více než polovina jejich života, stále si zachovávají na velice dobré úrovni znalost svého mateřského jazyka, kurdštiny. Někteří informátoři jí denně hovoří doma v rodině, se svými partnery a také dětmi, kterým kurdštinu předávají. Mimo rodinný život pak hovoří hlavně česky, to platí i pro děti, které chodí do českých škol a stávají se tak bilingvními. Mezi dotázanými jsou ale i tací, kteří mají své partnerky Češky a v rodinném prostředí hovoří tedy pouze v českém jazyce, aby si plně porozuměli. Ačkoliv se tito lidé snažili předat kurdský jazyk i svým dětem, postupem času od této snahy upustili, viz výpověď informátora Sarbasta (40 let):

„Doma mluvím česky. S dětma jsem se ze začátku snažil kurdsky, ale neuspěl jsem, protože tady není kurdská menšina taková, a to sóraní, tím mluvíme jen dva, tři a děti nemají kde to aplikovat. Kdybychom třeba častěji mohli jet domů, nebo za bráchou do Německa...“

Všichni informátoři ovládají vedle kurdštiny na stejné jazykové úrovni arabštinu, protože v zemích, odkud pocházejí, je arabský jazyk ve většině případů jediný legální. Vedle kurdštiny, arabštiny a češtiny, kterou používají nejčastěji v každodenním životě, hovoří také anglicky. Na základě výzkumu lze tvrdit, že Kurdové žijící v ČR jsou zcela

jasně multilingvní skupinou, neboť kromě češtiny ovládají nejméně další dva a více jazyků.

Kurdové jsou národem, pro který je zachování jejich jazykové identity velice důležité. Jazyk je to, co je spojuje jako komunitu, a odlišuje od těch „druhých.“ Prostřednictvím jazyka stále pěstují své tradice, kulturu a zvyky. Kurdština je i na území ČR předávána z generace na generaci hlavně formou ústní lidové tvorby – písně, básně, příběhy. „Čeští“ Kurdové jsou také velmi aktivní na internetu a navzájem sdílí mnoho zajímavých odkazů a videí s kurdskou tematikou. Od roku 2003 existuje Kurdské občanské sdružení KOM-KURD, které navázalo na činnost Svazu kurdských studentů z 60. let 20. století. Tento svaz pomáhal studentům, pořádal různé besedy a osvětovou činnost. Ve stejném duchu pokračuje Kurdské občanské sdružení, které sdružuje osoby kurdské národnosti žijící na území ČR a jehož hlavním cílem je upevňovat přátelské vztahy mezi kurdským a českým národem prostřednictvím prezentace kurdské historie, kultury, společných setkání a v neposlední řadě podpora lidem uvnitř vlastní komunity a podpora humanitárních projektů (Shamma, kurdistan.cz). V posledních dvou letech bohužel došlo k mírnému útlumu aktivit občanského sdružení z organizačních a časových důvodů, nicméně každý rok v březnu pořádají Kurdové velkou oslavu národního svátku Newroz¹⁰, který je pro ně velice významný a připadá na 21. březen. Kromě příchodu jara tento svátek symbolizuje hlavně kurdský odboj.

Touha po revitalizaci jazyka je mezi Kurdy po celém světě velká, nicméně její aktivní podoba není prakticky realizovatelná z již zmiňovaných, převážně politických důvodů. V ČR zatím neexistují žádné oficiální kurzy kurdského jazyka, které by pořádali sami Kurdové.

¹⁰ Newroz je velice starobylý perský svátek íránských národů. Oslavují ho lidé v celé řadě zemí střední a jižní Asie, ale i Evropy.

4.3 Historická paměť coby atribut „kurdství“

4.3.1 Legenda o Kurdech¹¹

K historické paměti kurdského národa patří legenda o jejich vzniku a původu. Jak tato legenda vypráví, Kurdové vznikli díky králi Aždehákov, který byl velice krutý. Z ramen mu vyrůstali dva hadi, kteří si každý den žádali mozek dvou mladých lidí. Lidé nesmírně trpěli a nakonec v celém kraji nezbyla rodina, která by neoplakávala oběť, jež krutému a nenáviděnému králi museli přinést.

Tehdy se dva chytří přátelé Armajel a Garmajel rozhodli, že krále obelstí. S pomocí králova kuchaře vymysleli lest a místo mozku mladého člověka dávali králi každý den mozek ovčí. Každý měsíc tak zachránili kolem třiceti dívek a chlapců, které posílali do hor, aby je už nikdo nikdy nespatriil a nemohl najít. Každých dvěstě takto zachráněných dostalo od královského kuchaře několik koz a ovcí, které jim měly pomoci usnadnit život v horách. Z těchto mladých lidí vznikl během staletí kurdský národ, pevně s horami spjatý a horám věrný.

Toto je jen jedna z mnoha kurdských legend, avšak všechny mají společnou myšlenku o spojení kurdského národa a hor, jak již bylo ostatně zmíněno v jedné z předešlých kapitol.

4.3.2 Kurdové na počátku dějin

Kurdové jsou jedním z nejstarších národů Středního východu. Mnoho vědců se domnívá, že jsou potomky původních obyvatel a pozdějších indoevropských imigrantů, kteří tento region osídlili v období 1200 – 850 let př. n. l. Suverénní kurdský stát v dějinách prakticky nikdy neexistoval. To bylo zapříčiněno jednak nepřístupností horského terénu, který bránil styku jednotlivých kurdských kmenů a jejich sjednocování, na druhé straně to byla problematická poloha na rozmezí velkých centralizovaných říší (Souleimanov, 2003, s. 8). Z tzv. předindoevropské doby pochází mnoho starých mezopotamských textů, které se zmiňují o Gutejcích, starověkém národě, který mezi léty 2250 – 2120 př. n. l. tvořil

¹¹ Legenda o Kurdech byla sepsána kurdskými vysokoškolskými studenty v Československu a je součástí brožury, kterou tehdejší Svaz kurdských studentů distribuoval široké veřejnosti v rámci své osvětové činnosti. Celou brožuru je možné nalézt v příloze č. 1.

vládnoucí dynastií na území celé Mezopotámie.¹² Sami Kurdové jako své předky označují starověké Médy, kteří v této oblasti, v 9. století př. n. l., vytvořili Médskou říši (Meho, 2001, s. 11).

V průběhu dějin byly oblasti Kurdistánu ovládány Babyloňany, Asyřany, Peršany, Řeky, Římany a Armény. I když byl Kurdistán po staletí takto atakován a ovládán mnoha národy, kurdské kmeny si do jisté míry dokázaly uchovat svou autonomii a často proti svým utlačovatelům ostře povstali a bránili se. V druhé polovině 7. století byl Kurdistán dobyt arabskými chalífy a začalo tak období islamizace. Zhruba od 11. století byli Kurdové stále pod větším a větším vlivem turkických kmenů Oghuzů a Seldžuků, pocházejících z euroasijských stepí. Tyto kmeny byly předky dnešních Turků a Ázerbájdžánců. V roce 1299 byla tureckým sultánem Osmanem I. založena mocná Osmanská říše, která si v průběhu následujících staletí podmanila zbytky Byzance. V 15. a 16. století pak měla kontrolu nad téměř celým územím Kurdistánu. Kurdové se v tomto období považovali za věrné vazaly tureckého chalífy a mnohdy byli nasazováni jako trestné oddíly při potlačování vzpour na východních hranicích. Taktéž se účastnili mnoha válek s Persií. Osmanská říše utrpěla v první světové válce porážku a roku 1918 se definitivně rozpadla. Kurdská populace, která byla do té doby rozdělena mezi Osmanskou a Perskou říši, se nyní stala součástí francouzského (Sýrie) a britského (Irák) mandátního území. Kurdům bylo na základě tzv. Srdečné dohody (Entente cordiale), smlouvy o koloniích mezi Británií a Francií v roce 1904, přislíbena poměrně rozsáhlé území, proto také Kurdové nebránili rodící se Turecké republice během války za nezávislost (1919 – 1923). Turecká armáda tehdy pod velením Mustafy Kemala – pašy (Atatürk), porazila okupační vojska Řeků, Britů, Francouzů a Italů v Anadolii. Požadavky Kurdů za nezávislost byly však nakonec ignorovány (Souleimanov, 2003, s. 8).

V Iráku, který se osamostatnil roku 1932, a v Sýrii, která se osamostatnila roku 1940, panoval odpor ke kurdské nezávislosti, jak ze strany kolonizátorů, tak ze strany Arabů. Vše pak vyvrcholilo mnoha kurdskými povstáními a útoky na okupantské základny a arabské oddíly. Za „své“ a pro ně klíčové považovali Kurdové města Kirkúk, Musul a Irbíl v iráckém Kurdistánu, kde se nacházela bohatá naleziště ropy. Na tyto oblasti aspirovali i Britové, později Arabové a Turci. V roce 1946 Sověti okupovali severozápadní oblasti Íránu a byla zde vytvořena tzv. Mechabadská republika. Jednalo se o kurdskou

¹² Je zajímavé, že Gutejce a Kurdy spojuje mimo jiné i zvláštní taktika partyzánského boje v horských oblastech, s pro ně výhodnou a typickou znalostí okolního terénu (Kubálek, 2002).

autonomii. Sovětská armáda se ale na základě tlaku ze strany Spojených států z Íránu musela stáhnout a kurdská autonomní oblast byla zrušena (Souleimanov, 2003, s. 9).

Právě tyto spory a střetnutí se s tureckým, arabským i íránským nacionalismem posílily kurdskou národní identitu a po druhé světové válce začalo kurdské osvobozené hnutí nabývat více i politického rázu.

4.3.3 Vznik moderního kurdského národa

V roce 1961 propuklo v iráckém Kurdistánu velké povstání, v jehož čele stál Mustafa Barzání, mezi Kurdy významný kmenový vůdce, který založil Demokratickou stranu Kurdistánu. V roce 1970 došlo mezi vládou a Barzáním k dohodě o vzniku Kurdské autonomní oblasti, jednalo se spíše o formální akt a stále tak docházelo k násilné arabizaci a porušování lidských práv v kurdských oblastech Iráku. Mezi léty 1980 – 1988 propukla irácko – íránská válka, která si vyžádala mnoho životů na obou stranách. Téměř většina kurdských mužů byla mobilizována a došlo k obrovským ztrátám na životech. Kurdové z pohraničních oblastí byli povoláni do války i ze strategických důvodů, jako byla blízkost k frontě a snaha zbavit se co nejvíce potencionálně neloajálních Kurdů (Souleimanov, 2003, s. 9).

Desetitisíce kurdských životů si vyžádal především konec války. V roce 1988 Saddám Husajn rozpoutal genocidní tažení proti Kurdům s názvem „operace al – Anfal“. Více než 5000 lidských životů si vyžádal chemický útok na městečko Halabďa (Halabja) na severu Iráku. Tento útok vedl bratranec Saddáma Husajna Alí Hasan Madžíd, od té doby přezdívaný „chemický Alí“. Mnoho dalších lidí zemřelo ještě později na následky chemických látek. Informátor Sarbast (40 let) se v městečku Halabďa narodil a bylo mu 15 let, když došlo k tomuto chemickému útoku. Do té doby si podle jeho slov žili hezky, ale chyběl jim mír a všude byl cítit stres z hrozícího nebezpečí. Když začalo 16. března bombardování, Sarbast a jeho rodina se ukryli v horách. To jim také zachránilo život, protože všichni lidé, kteří ve městě zůstali, zemřeli.

Sarbast (40 let) o této události vypověděl:

„Nejdřív bombardovali normálně, přiletělo tam 25 letadel, 12 z nich použilo normální bomby a lidé šli obvykle do sklepa. My jsme utekli do hor do lesa. No a zkrátka tam použili tři druhy chemických látek, to bylo yperit, kyanid a sarin a během třech hodin umřelo 5000

lidí, a 12000 zraněných a dodneška lidé postupně umírají na následky. My jsme pak z hor utekli do Íránu, tam byly uprchlické tábory.“

Vypravěč Sarbast není jediný z narátorů, který má osobní zkušenost s válkou. Mezi roky 1975 – 1976 se uprostřed občanské války v Libanonu ocitl informátor Barzan (59 let), který se chtěl přes tuto zem dostat do Evropy. K tehdejší situaci v Libanonu uvedl:

„Dennodenně docházelo k velkým masakrům a ozbrojeným konfliktům. Nad našimi hlavami se nonstop střílelo. Každý den umírali lidé na ulici, během té doby jsem přišel o 5 svých kamarádů, kteří byli zabiti...lidé si ale museli na tento život zvyknout, protože každý někam chodil do práce, každý si ráno chodil pro chleba a pro vajíčka do obchodu, děti hrály venku fotbal...“ Barzan (59 let).

V roce 1992 byla za pomoci USA a Velké Británie vytvořena autonomní oblast na severu Iráku - Svobodný Kurdistan. Byly zde vytvořeny orgány samosprávy, vlastní armáda atd. Prudké boje se odehrávaly v Turecku, kde mezi roky 1984 – 1999 probíhala kurdská partyzánská válka s tureckou armádou v jihovýchodních oblastech země. Této partyzánské války se účastnily hlavně oddíly Kurdské strany pracujících (PKK) pod vedením Abdullaha Öcalana, který byl v roce 1999 zatčen. PKK používala ve svém boji teroristických metod, proto se také tento boj nesetkal s velkou přízní z řad tureckých kurdských civilistů a okolního světa. Na druhou stranu se díky činnosti PKK začalo ve světě diskutovat o kurdské suverenitě a jejich osudu (Souleimanov, 2003, s. 9).

Přístup Turecka ke kurdské otázce se začal vyvíjet k lepšímu až z důvodu snah o připojení země k Evropské unii. Bylo zavedeno několik reforem zlepšujících především jejich jazykovou situaci, viz text o jazyku výše. V Sýrii a Íránu se pozice kurdské menšiny zatím příliš nemění. Zdaleka nemají stejné postavení jako majoritní společnost. Stále zůstávají marginalizovanou skupinou, potlačována jsou jejich práva na svobodu slova a jazyka, práva politická a ekonomická. Kurdové jsou postiženi sociální exkluzí, v důsledku které nemají stejné šance a příležitosti v občanském, politickém a sociálním životě.

4.4 Náboženství coby atribut „kurdství“

Historicky považují Kurdové za své prapůvodní náboženství zoroastrismus, jinak také zarathuštrismus. Přesná doba jeho vzniku není jasná, ale odhaduje se do období kolem roku 600 př. n. l. na území střední Asie a dnešního Íránu, Afghánistánu a Uzbekistánu. Za jeho zakladatele je považován prorok Zarathuštra, který vyhlásil jakéhosi nejvyššího boha, boha dobra. Stal se jím starý perský bůh Ahura Mazda. Právě neustálý boj mezi dobrem a zlem je hlavní charakteristikou dualistického náboženství, kterým zoroastrismus je. Pro tuto víru je typická úcta k ohni, slunci a světlu vůbec (Kubálek, 2002). Nejposvátnějším místem spojeným s tímto náboženstvím je město Chak Chak v Íránu. Podle slov informátora Barzana (59 let) je slovo Chak Chak odvozeno od citoslovce praskajícího ohně, který zde v tomto městě hoří již po 2500 let.

Další náboženské učení, které je přímo spojováno s Kurdy se nazývá jezidismus. Jedná se o předislámské dualistické náboženství, jehož počátky sahají hluboko do minulosti. V jezidismu se objevují prvky judaismu, křesťanství, zoroastrismu a islámu. Podle jezídů, ten který stvořil svět, není totožný s bohem, který ho řídí. Tímto bohem je zde Malak Táús – anděl páv (Kubálek, 2002). Věřící se pětkrát denně modlí ke slunci, jež je reprezentantem boha. Výjimkou je dopolední modlitba, která směřuje k Lališi, což je místo v iráckém Kurdistánu, kde je pohřben šejch Ádí, jehož jezídi pokládají za inkarnaci anděla páva a připisují mu mnoho zázraků (Holcátová, 2011). Jezídi striktně odmítají vyslovovat slova se sekvencí hlásek „š“ a „t“ neboť by mohlo připomínat výraz Šajtán, arabsky Satan. To bylo příčinou toho, že začali být okolním islámským světem považováni za služebníky Satana. Nejvíce vyznavačů jezidismu žije v Arménii a na území iráckého Kurdistánu. Velký počet jich je také mezi kurdeckými emigranty v Německu (Kubálek, 2002).

V současnosti je mezi Kurdy nejvíce vyznavačů islámu. Zhruba 2/3 Kurdů jsou sunnité. Od svých arabských a tureckých sousedů se odlišují šáfiovským právním systémem, podle kterého se řídí a který reprezentuje jejich podobu muslimského vyznání. V Sýrii, Turecku a zbytku Iráku se řídí ideami hanafitské právní školy. Dále je mezi Kurdy mnoho šiitů, hlavně v iránské části Kurdistánu. Křesťanství má mezi Kurdy několik tisíc věřících a až 150 000 Kurdů jsou vyznavači judaismu, jejichž velká část žije v Izraeli (Meho, 2001, s. 7-8).

Na základě provedených rozhovorů lze konstatovat, že Kurdové sami sebe považují za nábožensky pestrou a tolerantní skupinu. Informátoři o sobě hovoří jako o muslimech, ale náboženství dle jejich slov není tím nejdůležitějším atributem jejich identity, tou je národnost, viz výpověď informátora Faramaze (44 let):

„Kurdové jsou muslimové jen v uvozovkách. Na území Kurdistanu najdete mezi Kurdy křesťany, muslimy, židy, jezidy. To je právě to, u Arabů je náboženská příslušnost na prvním místě, ale u Kurda ne. U Kurda je to národnostní příslušnost.“

Náboženství je mnohdy vnímáno jako součást jejich historické paměti, jako spojení s minulostí, s předky. Všichni informátoři se shodli na tom, že vedle svých tradičních svátků a zvyků dodržují i svátky české, tedy křesťanské a to především kvůli dětem, které je třeba do společnosti, ve které chtějí žít, integrovat. Informátor Awaz (44 let) se k tomu vyjádřil takto:

„Vaříme naší kuchyni a nejíme vepřové. České tradice dodržujeme, kvůli dětem to děláme. Na Vánoce máme stromeček, dáváme dětem dárky atak. Když žijeme tady, tak je musíme do té společnosti integrovat. Když žijeme tady, tak je to důležitý, aby děti nebyly izolované a věděly, co jsou Vánoce, když se o tom ve škole baví a podobně. To už jsem říkal, že my Kurdové máme takovou schopnost sebereflexe a adaptace.“

Na základě výpovědí dotazovaných nelze Kurdy považovat za skupinu aktivních věřících, náboženství má pro ně spíše symbolický charakter. V otázce víry jsou tolerantní, v tomto duchu vypověděl informátor Awaz (44 let):

„My nejsme moc nábožensky založení. My jsme se narodili rodičům muslimům a jsme muslimové, ale já osobně nechodím ani do mešity, nemodlím se a nedodržuji ramadán a nikoho neodsuzuji, kdo je aktivní nebo není.“

4.5 Kurdská percepce domova

V procesu vytváření identity každého člověka je domov jedním z hlavních aspektů a činitelů. Jedná se o jakousi abstrakci vztahu mezi člověkem a nějakým místem. Takovéto místo může být charakterizováno a tvořeno určitými lidmi, ale i krajinou, atmosférou, vzpomínkami, symbolikou a hodnotami. Koncept domova není strnulou záležitostí ale měnícím se fenoménem. Jedinci vnímají své domovy různě, jejich pohledy a názory se neustále mění, zejména na základě jejich zkušeností.

Lidé, kteří žijí dlouhodobě mimo svůj domov, často se přesouvají nebo cestují, jsou touto mobilitou do jisté míry ovlivňováni. Není to jen čas a jeho plynutí, co zapříčiňuje změny v sebepojetí jednotlivců. Tak jak plyne čas, se každý jedinec vyrovnává s proměnou sebe samého a s tím, jak se mění prostředí kolem něho. Také pohyb lidí z místa na místo je spojen s událostmi proměny. Tyto proměny generují nové zkušenosti a v jejich světle i novou interpretaci vzpomínek. Prostřednictvím vzpomínek můžeme vyjádřit rozdíl mezi tím, kým jsme bývali a kým jsme teď. *„Abychom mohli dešifrovat, kdo jsme, nepotřebujeme vědět pouze to, kým jsme byli v minulosti. Potřebujeme vědět také to, kým už nejsme“* (Szaló, 2006, s. 151).

Jednotlivá místa a sdílené zkušenosti s nimi spojené utvářejí naši identitu. Zkušenost s rolí přistěhovalce, uprchlíka, transmigranta či navrátilce je významným prvkem v utváření identity a vnímání toho, kde je člověk doma. Český filozof Jan Patočka (1992, s. 3) konstatuje, že aby mohl člověk poznat, co pro něj znamená domov, musí z něj odejít, ztratit ho, být vyhnán. K uvědomění si důležitosti domova je zapotřebí zkušenost být od něj daleko. Takovýmito zkušenostmi jsou ovlivněni i informátoři tohoto výzkumu a následující kapitoly se věnují právě otázce konstrukce „domova“ těmito jedinci.

4.5.1 Domov jako místo primární socializace

V této rovině lze domov chápat jako místo, kde se člověk narodil, kde vyrostl, kde byl vychován a kde má své kořeny. Jedná se hlavně o sociální dimenzi, v prvé řadě tedy o rodinu tvořenou rodiči, sourozenci, blízkými příbuznými, ale i přáteli. Je to místo, kde se člověk naučil prvním krůčkům a slovům, kde jedinec navazuje první sociální vztahy a vstřebává normy určitého sociálního prostředí. Domov je v tomto pojetí dětství, doba utváření sebe samotných, místo bezpečí a důvěry. Jak argumentuje filozof Jan Patočka,

domov je středem přirozeného světa. Je to místo, do kterého jsme přijati, kde můžeme být sami sebou, místo setkání generací, přátel a známých, místo důvěry, blízkosti a intimity (Pelcová, 2008, s. 3).

Všichni informátoři definovali domov velice široce, nicméně ve všech výpovědích byla jasně zřetelná charakteristika domova jakožto místo primární socializace – stále dokola se objevovala slova: rodina, rodiče, narození, sourozenci, přátelé, sousedi, vesnice, předkové. Jak uvedli informátoři:

„Domov je místo, kde se člověk narodí, kde vyrůstá, kde má příbuzné, kde zemřeli jeho předkové a kde žijí jejich potomci. A já jsem jeden z nich, i když nežiji doma. Když člověk žije daleko od domova, tak víc na domov vzpomíná. Když člověk žije v cizím prostředí, cítí, že je ten jeho prostor omezen“ Barzan (59 let).

„Rodiče pro mě byli nadevše. Vždycky mě to táhlo tam, kde jsem měl rodiče. To se trochu pak změnilo, když rodiče zemřeli. Ale mám zase sourozence, se kterými mám výborné vztahy. Domov jsou hlavně příbuzní a nejbližší rodina, ale také sousedi a celá vesnice, prostě místo kde jsem se narodil“ Awaz (40 let).

Z rozhovorů s informátory vyplývá, že mezi slova domov a rodina by se dalo vložit pomyslné rovnítko, neboť takovéto vyjádření domova se u informátorů objevovalo často jako první asociace s vyslovením tohoto pojmu. Rodina je pro Kurdy na prvním místě a v kurdské společnosti tvoří základ všeho. Vzájemná úcta, sounáležitost, zodpovědnost a solidarita jsou nejdůležitějšími hodnotami, které vytváří domov. Informátor Sarbast (40 let) svůj názor interpretoval takto:

„Domov znamená zodpovědnost. Jednak pocit bezpečí, jistotu a zase zodpovědnost vůči tomu domovu. To znamená v určitých etapách vztah toho domova ke mně, když jsem byl malej, neschopnej něco mě někam vedlo do té doby, než jsem byl soběstačný. A pak jsem dosáhl určité kariéry a znalostí a teď ten domov mě potřebuje. Já jsem potřeboval domov do určitý doby, a od určitýho období, ten domov potřebuje mě.“

4.5.2 Domov jako geograficky definované místo

Domovinu lze chápat také jako určitý druh prostoru či lokace. Může jím být nějaké nepohyblivé centrum, stabilní místo, ze kterého je vnímán svět okolo, pevné životní prostředí, ohraničené, stacionární a klidné (Nowicka, 2007, s. 72). Podle antropoložky Mary Douglas (1991) je domov sice určitý lokalizovaný prostor, nemusí však být nutně fixovaný a uzavřený. Domov by měl být zkoumán jako otevřený prostor s variabilními a propustnými hranicemi (Nowicka, 2007, s. 72).

Domov je místem, se kterým se jedinec určitým způsobem identifikuje. Vnímáním a významem místa pro člověka se zabývá především humánní geografie. Americký geograf Yi-Fu Tuan definoval místo jako část geografického prostoru, přičemž prostor má mnohem abstraktnější podobu než samotné místo. Prostor se stává místem tehdy, když mu jedinci dají nějaký význam. Mezi mnoha místy jsou taková, se kterými se člověk více ztotožňuje a která pro něj znamenají více nežli ta ostatní. Význam místa je spojen s lidskou identitou, která souvisí s percepcí a zkušeností jednotlivce s místem. Takovéto vnímání je propojením přírodních a kulturních charakteristik oné krajiny a zahrnuje jednotlivce, kteří na jejím území žijí. Každé místo má svou stabilitu, za kterou stojí jeho dobrá znalost jedincem a s ním spojený pocit bezpečí. Takovým prostorem je pro každého člověka domov. (Vávra, 2010, s. 464).

Podstatou místa je ta nejnaternější role, jakou vytváří v samotné lidské existenci jedince. Každý člověk je spjat a propojen s územím, kde se narodil, vyrůstal a kudy procházel (Relph in Vávra, 2010, s. 466). Místo je vytvářeno sociálními interakcemi, mezi které patří například struktura denních činností jedinců, jejich ekonomický a sociální život a vytváření identity (domov, čtvrť apod.) (Duncan in Vávra, 2010, s. 467). Základní charakteristikou jedince je identita, která vychází z dané zkušenosti s místem a která člověka ovlivňuje. Identita se kromě území samotného tedy vztahuje také na krajinu, město či domov. Jak konstatuje geograf Jaroslav Vávra (2010 s. 468), místa jsou propojena s různými významnými událostmi v životě jednotlivce, s jeho pocity a emocemi, které ho s ním spojují. Takovým prostorem je i domov charakteristický nejen svou fyzickou ale především emocionální a imaginativní rovinou.

Kurdská identita je úzce spjata s regionem, kde Kurdové po staletí žijí, odkud pocházejí a který považují historicky za svůj a nazývají ho svým domovem. Touto zemí a

krajem je Kurdistan, rozlehlá oblast Středního východu na pomezí čtyř velkých států. Kurdové zde mají své kořeny, předky, spojení s minulostí, dějinami a kulturou. Kurdistan a jeho horská krajina jsou součástí jejich kolektivní paměti. Silné pouto Kurdů k této oblasti je umocněno absencí jejich vlastního vytouženého státu. Kurdové byli nuceni po staletí čelit nejrůznějším nepřátelským útokům. Mnohokrát aktivně bránili své domovy a kraj, ve kterém žili. Velká část Kurdů se musela vypořádat s nucenou migrací – interní i mezinárodní v důsledku válečných konfliktů a proti-kurdské politiky. Byly zde ale i nepřímé příčiny jako nestabilní politická situace v zemi, které vedly k migraci ekonomické, do které lze zahrnout i tzv. „studentskou“ migraci, což je i případ Kurdů v ČR. Všechny tyto zkušenosti ovlivnily jejich vztah a pouto k místu, které nazývali a nazývají domov. Jak lze vysledovat na základě výpovědí informátorů, Kurdistan není jen země, hory, tedy fyzické místo, kde mají domov. Kurdistan je především symbol, který spojuje celou kurdskou komunitu po celém světě, je to právě jeho emocionální a imaginativní charakter, co zaštiťuje kurdskou identitu a snahu o její udržení. Jeden z narátorů popsal toto emocionální propojení v následující výpovědi:

„My dneska to slovo Kurdistan strašně zbožňujeme a používáme všude a na záchodě mám vlajky, rozumíte mi jo? To není nějaký falešný nacionalismus, ale to je jakoby touha, že něco bylo zakázáno a nesmělo“ Sarbast (40 let).

Kurdové v ČR vnímají svůj domov jako vícedimenzionální fenomén s emocionální, imaginativní a fyzickou složkou. Představa domova, jako geograficky definovaného místa se objevovala ve všech interpretacích narátorů. Nejčastěji to bylo jejich rodné město či vesnice, ulice a dům, tedy konkrétní fyzická místa, viz následující výpovědi:

„Když vzpomínám na domov, vždycky vzpomínám na tu mapu, jak je rozlehlá, takže vzpomínám na Kurdistan a svoji vesnici Deruna Agha. To je můj domov, součást Kurdistanu“ Barzan (59 let).

„Pro mě bleskově takhle automaticky se mi vybaví jeden obraz, v tom domečku kde jsme žili, v tom Halabdža kde jsem byl malej a měl jsem tam rodiče a večer jsem se těšil na

všecky sourozence a večer jsme seděli pospolu. To je můj domov. V tom větším slova smyslu je domov moje zeměkoule“ Sarbast (40 let).

4.5.3 Domov jako mytický konstrukt

Jedinci, kteří už delší dobu žijí daleko od svého původního domova, mají své domovy uchovány ve své mysli a vzpomínkách. Představa vlasti v jejich myslích je ale na rozdíl od reality často stacionární. Tak jak plyne čas, mění se i místa a lidé kteří na nich žijí. V myslích jednotlivce je ale domovina uchována v takové podobě, která odpovídala realitě, když ji před mnoha lety opouštěl. I když lidé tato místa občas navštěvují, udržují sociální kontakty a sledují, co se v jejich domovech děje, není to stejné, jako kdyby onu tamní realitu prožívali sami. Nejenže se postupem času jejich domov mění, oni sami jsou prostřednictvím stále nových zkušeností podrobováni přirozené proměně.

Uprchlíci, přistěhovalci, transmigraci, všichni tito lidé mají ve svých myslích uchovanou představu jejich domova, která bývá u některých jednotlivců často již zkreslená. Je přirozené, že si lidé raději uchovávají ty lepší vzpomínky a na to horší chtějí zapomenout, často se však stává, že se jejich představy stávají utopickými až mytickými. V myslí si opatrují obraz vlasti, který bývá zidealizovaný a nostalgický.

Csaba Szaló (2006, s. 147 – 148) vysvětluje takovouto percepci domova na příkladu zkušenosti navrátilců a přistěhovalců. Navrátilci, kteří se po dlouhé době vrací do svého známého prostředí, směřují své jednání na vzpomínky. Jejich minulost vytváří horizont v interpretaci jejich současných zkušeností. Místem jejich návratu je domov v jakémisi mytickém pojetí. Domov je místo ze kterého jsme odešli, ale do kterého bychom se zároveň rádi vrátili. Domov z perspektivy přistěhovalců má spíše podobu utopickou, kdy jejich nový domov je utvářen na základě představy původního domova.

Szaló (2006, s. 148) dále konstatuje, že domov je objektem symbolickým, za kterým se skrývají nejenom místa pobytu jako město, dům a zahrada, ale i symbolické atributy způsobu života v onom místě – rodiče, přátelé, jazyk, zvyky, jídlo.

„Domov je v mytickém i utopickém pojetí považován za centrální bod koordinační soustavy, pomocí níž se orientujeme ve světě. Ideologický potenciál symbolické moci domova spočívá v tom, že může být souběžně interpretován v podobě nacionalisticky pojaté vlasti i v podobě lokálně pojatého bydliště blízkých.“

Také z výpovědí a pozorování informátorů v průběhu výzkumu bylo možné vysledovat, že si své vzpomínky a představy o domově pečlivě opatrují a idealizují si ho. Není to však myšleno v tom významu, že by snad neradi hovořili o svých negativních zkušenostech a prožitcích, či že by přehlíželi a zavírali oči nad událostmi, které jim a dalším lidem způsobily starosti a utrpení. Dá se předpokládat, že jakési mytické vnímání domova je u lidí, kteří žijí dlouho mimo svůj domov, do jisté míry přirozeností. Někteří informátoři jsou si takovéto percepce domova vědomi a sami o této zkušenosti otevřeně hovořili, viz výpověď informátora Sarbasta (40 let), který pohovořil o tom, do jaké míry byla jeho představa domova zakonzervována vzpomínkami.

„V roce 1999 jsem poprvé mohl jet domů. A do toho roku 1999 jsem pořád pociťoval, že je to tam domov. A teď, když jsem se tam vrátil poprvý, tak jsem pociťoval určitý odstup a změnu a teďka, když jsem tam byl naposledy se svojí rodinou, tak už ta změna je hodně veliká. Já jsem furt žil v tom říjnu 1992, já tam zůstal myšlenkově. Já jsem se změnil jinak a mí přátelé tam se také změnili, ale taky jinak. Moje historie tam skončila v roce 1992, já jsem se tam dál nevyvíjel, taky jsem se vyvíjel, ale tady a jinak“ Sarbast (40 let).

4.5.4 Kde je můj domov?

Na základě výzkumu je jasné, že neexistuje jednoznačná odpověď na to, kde se informátoři cítí být doma. Ačkoliv téměř všichni (kromě jedné informátorky, která je v ČR nejkratší dobu) uvedli, že jejich domov je momentálně tady v České republice, vždy z jejich interpretace bylo cítit nějaké „ale“, které jejich vyjádření dále rozvíjelo a doplňovalo o další argumenty. Ve většině výpovědí panovala shoda na tom, že domov v České republice není tím jediným, že i ten „původní“ má pro ně pořád stejně důležitý status, viz interpretace informátora Awaza (44 let). V případě „českých“ Kurdů lze tedy hovořit o existenci dvojího domova.

„Doma je teď tady, Karlovy Vary, Sokolov. Tady mám byt, rodinu a práci, ale v Sýrii domov také pořád zůstává. A také Slovensko. Slovensko mi velmi přirostlo k srdci. Mám moc rád krajinu a Slováky a tu slovenskou národu. Tím že jsem tam studoval, mám odtamtud spoustu přátel a kolegů. Vždycky se tam také rád vracím. Ale Sýrie je jako první, tam jsem se narodil a mám tam více příbuzných. Já se tady necítím cizí. Myslím, že jsem

plně integrovaný. V práci mám dobrý kolektiv, který mě bere takového, jaký jsem. Nemám pocit, že bych byl jiný než oni“ Awaz (44 let).

Jeden z informátorů vypověděl, že domov je pro něj na mnoha místech a to takových, kde je mu příjemně a kde potkává další Kurdy a lidi, se kterými může hovořit kurdsky.

„Já mám hodně domovů. Já jsem doma v Sýrii, v Iráku, v Turecku i v Íránu, protože jsem Kurd. Kamkoliv přijedu, tak se tam cítím jako doma, protože se potkávám s Kurdy a mluvím kurdsky. V iráckém Kurdistan jsem se cítil, jako kdybych byl v Kamišli, skoro žádný rozdíl“ Faramaz (44 let).

Jak se ukázalo v průběhu výzkumu, pro některé informátory bylo vyjádření jejich postoje k otázce, kde se cítí být doma, jednou z nejobtížnějších. Informátor Sarbast (40 let) nazval toto názorové rozpolcení jako „syndrom cizinců“, kteří již nedokážou jasně definovat a rozpoznat, kde je ten „pravý“ domov.

„To je těžký. Téhle otázky jsem se bál celou dobu...bojím se téhle otázky, z toho důvodu že teďka jak jsem tam byl (myšleno zpátky v iráckém Kurdistanu), já už jsem se tam necejtíl. Já cejtím tu půdu, stromy tu přírodu, to tam cejtím tu atmosféru, ale že bych řekl, že tam se cejtím jako doma, už ne. A to je právě syndrom těch cizinců, který ztrácejí slovo domov. Protože ani tady se necejtím jako doma. Já jsem loajální vůči České republice, že jako mi dala hodně zkušeností, zázemí, studium, práci. Sice už začínám typicky nádat na to, kam jdou moje daně, ale já jsem vděčný. A s tím názorem se nepotkáte u cizinců často. Je to takový syndrom cizinců, těžko říct. Když jedu tam, tak se cejtím, že domov je tady, když jsem tady, tak že domov je tam. Takže tam kde nejsem, tam je domov“ (smích) Sarbast (40 let).

4.5.5 Stesk a touha po domově

Ačkoliv jsou všichni informátoři v téměř dennodenním kontaktu se svými příbuznými a přáteli z domovských zemí, především prostřednictvím internetu, sociálních

sítí a mobilního telefonu, všichni pociťují stesk, každý svým způsobem jinak. V tomto duchu vypověděl informátor Sarbast (40 let):

„Čas od času se mi stýská. Nejhorší je, když mám volný myšlenky nebo volný čas. Jinak jsem furt zaměstnaný, něco řešíte s rodinou s prací a tak, ale když si pustím třeba nějakou kurdskou písničku, tak je tam nějaká nostalgie a člověk si potom vždycky představuje, jak by bylo doma, s kamarádem jít někam, na pivo, popovídat si, navštívit příbuzný nebo jen tak. Ty první měsíce a roky jsem byl hodně emocionálně pod tlakem, ano stýskalo se mi. V dnešní době ten svět už se jako zmenšuje tou technologií, máte skype, máte fejsbuk, takže jako snažím se nebyt sentimentální.“

Jak sami informátoři říkají, jejich stesk je prohlubován tím, že mnoho z nich své příbuzné nemůže nebo přímo nesmí navštívit, obvykle z politických důvodů nebo to nedovoluje aktuální situace v zemi. Příkladem může být probíhající občanská válka v Sýrii, viz následující výpovědi:

„Stýská se mi teďka hodně po Kamišli a po Sýrii. Ještě s ohledem na situaci, jaká tam teď je“ Awaz (44 let).

„Stýská se mi po domově v Kurdistánu, že se třeba nemohu jet podívat na své příbuzné“ Barzan (59 let).

„Určitě se mi stýská, hodně po naší ulici“ Faramaz (44 let).

„Stýská se mi po mém rodném městě“ Rozan (33 let).

Touha po domově je u Kurdů žijících v ČR stále velmi intenzivní. Všichni se shodli na tom, že by se rádi jednou domů vrátili. Někteří jsou přesvědčeni, že k tomu v budoucnu určitě dojde, jiní jsou v tomto zdrženlivější a jsou velmi racionální s ohledem na život a vazby, které tady v současnosti mají.

Informátor Barzan (59 let), který žije v České republice nejdéle ze všech narátorů, svoji touhu po domově komentoval takto:

„Vrátil bych se, kdybych měl možnost a byl by tam klid a pohoda. Původně jsem si myslel, že až budu v důchodu, tak bych koupil dům, abychom s rodinou tam v létě třeba mohli být. Já jako osoba už v Sýrii nemám nic, protože veškerý majetek co jsme měli, jsem nechal sourozencům. Řekl jsem, já nechci nic. Tady mám rodinu a zároveň všechno co mám. Kdybych teďka vybíral a vrátil se zpátky do roku 1987, kdy jsem skončil vysokou školu, tak bych tady nezůstal. Hlavně kvůli tomu, že časem postupně jsem zjistil, že jsou pro mě určité nedostatky, kdy člověk nemůže normálně sedět s rodinou, setkat se s příbuznými, nemůže pozvat někoho sem a já tam taky už nemůžu jet. Znáte to, soused mě tady ani nepozdraví, ale u nás to je jinak. Solidarita, soudružnost a hlavně rodina. Takže to je důvod.“

5 Závěr

Kurdové jsou významnou a početnou etnickou skupinou na území Středního východu. Souvislá oblast, kterou obývají, se nazývá Kurdistan a leží na území Iráku, Íránu, Sýrie a Turecka. Jedná se o národ bez existence moderního státního útvaru, za výjimku lze považovat pouze kurdskou autonomní oblast na severu Iráku – irácký Kurdistan. Během dějin se tento národ stal mnohokrát terčem nejrůznějších ataků a proti-kurdských politických opatření s cílem potlačit kurdskou identitu a obyvatelstvo plně asimilovat. Ačkoliv panují určité snahy o zlepšení pozice této kolektivity, Kurdové zůstávají i nadále stigmatizovanou skupinou v marginálním postavení. V důsledku proti-kurdské politiky a ozbrojených konfliktů na Středním východě dochází k nárůstu počtu tohoto obyvatelstva postiženého nucenou migrací. V západní Evropě tak tvoří téměř milionovou diasporu.

Na území České republiky žije podle odhadů až 200 kurdských přistěhovalců, jedná se především o bývalé studenty vysokých škol v tehdejší Československu, ekonomické migranty a úspěšné žadatele o azyl. „Čeští“ Kurdové jsou multilingvní skupinou, která si stále uchovává dobrou znalost svého mateřského jazyka. Ačkoliv jsou muslimského vyznání, náboženství pro ně není tak důležité a v tomto ohledu se považují za velmi tolerantní skupinu. Dále je pro toto obyvatelstvo charakteristické vědomí jejich společné kurdské identity, kterou určují znaky jako jazyk, kultura, tradice, historická paměť a společná regionální identita, tedy domov. Hlavním cílem této bakalářské práce bylo zjistit, co pro vybrané zástupce této diasporické komunity znamená „domov“ a jaké atributy hrají roli při jeho konstrukci. V rozhovorech se objevovala jak charakteristika domova jakožto místa primární socializace, tak jeho geografické a mytické vyjádření. Domov znamená pro Kurdy na prvním místě rodinu, přátele, pocit sounáležitosti, solidarity a bezpečí. Součástí kurdské percepce domova jsou taktéž představy konkrétních fyzických míst a geograficky definovaného regionu kterým je jedinec emocionálně propojen – rodný kraj, město vesnice, ulice a dům. Kurdistan jako celek představuje v kurdské percepci domov, coby mytickou pravlast. Tato mytická konstrukce domova se objevuje i u „českých“ Kurdů. Informátoři mají své představy o vlasti uchovány v paměti prostřednictvím vzpomínek a to v takové formě, v jaké tato místa kdysi opouštěli. Tyto představy zůstaly v jejich myslích více méně nezměněné, ačkoliv se oni sami a svět kolem nich v průběhu času přirozeně měnil a rozvíjel. Jeví se jako logické, že mají tito lidé tendenci o svých domovech hovořit

s nostalgii a s jistým idealistickým zaujetím. V případě otázky po místě, které je spojeno s informátorovou asociací domoviny se objevil koncept dvojího domova. Téměř všichni narátoři konstatovali, že v současné době se cítí být doma tady v České republice, ale zároveň i tam, odkud se rozhodli před lety odejít, tedy v jejich vlasti. Zaznamenány byly i takové názory, že „doma“ není nikde, nebo naopak všude tam, kde jsou Kurdové a kurdský jazyk. Stesk po domově je evidentní u všech vypravěčů, stejně tak touha po návratu. Přesto jsou informátoři v této věci, dle jejich slov, „realisty“, neboť si uvědomují, že tento krok je natolik zásadní, že o něm již nemohou, v důsledku rodinných vazeb a pracovních závazků, rozhodovat sami.

Závěrem lze konstatovat, že percepce „domova“ u Kurdů žijících v České republice má velice široký záběr a zahrnuje jak sociální tak geografické a mytické vyjádření. Je tedy vícedimenzionálním jevem. Nejdůležitějšími atributy kurdské konstrukce domova jsou rodina, přátelé, pocit sounáležitosti a společná vlast ve své fyzické, emocionální a imaginativní rovině. „Čeští“ Kurdové se cítí být doma na více místech, mají tedy více domovů, což odpovídá společným a typickým znakům transmigrantů po celém světě. Ačkoliv jsou na dálku v relativně intenzivním kontaktu se svými příbuznými a přáteli z jejich původních domovů, stále v nich přetrvává stesk a vědomí touhy po návratu.

6 Seznam použitých zdrojů

BARKER, Chris. *Slovník kulturních studií*. Praha: Portál, 2006, 206 s. ISBN 80-7367-099-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. 1. vyd., Praha: Triton, 2007, 268 s. ISBN 978-80-7254-925-2.

EISENSTADT, Noah Samuel; GIESEN, Bernard. Konstrukce kolektivní identity. In: HROCH, Miroslav. (ed) *Pohledy na národ a nacionalismus: Čítanka textů*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003, 451 s., ISBN 80-86429-20-2.

FROST, Elizabeth. European Identities and Social Work Education. In: FROST, E.; FREITAS, M. J.; CAMPANINI, A. (eds.) In: *Social Work Education in Europe*. Roma: Carocci, 2007.

GELLNER, Ernest. *Nacionalismus*. 1. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003, 133 s., ISBN 80-7325-023-3.

GUNTER, Michael M. *Historical Dictionary of the Kurds*. Scarecrow Press, Inc., 2011, 410 s. ISBN 978-0-8108-7507-4.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd., Praha: Portál, 2005, 408 s., ISBN 80-7367-040-2.

HIRT, Tomáš; JAKOUBEK, Marek. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit. Antropologická perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o. 2005, 279 s., str. 260 – 263. ISBN 80-86473-83-X.

JANDOUREK, Jan. *Velký sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

KOŠTÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty. Kulturní identita Arménie*. 1. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012, 315 s., ISBN 978-80-7419-093-3.

MEHO, Lokman I.; MAGHLAUGHLIN, Kelly L. *Kurdish Culture and Society*. Westport: Greenwood Publishing Group, 2001, 365 s. ISBN 0-313-31543-4.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace. Proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vyd., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007, 175 s. ISBN 978-80-7325-136-9.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. 1. vyd., Praha: Portál, 2007, 250 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

Elektronické zdroje

Azyl udělen - Počet rozhodnutí obou instancí v jednotlivých letech: červenec 1990 - prosinec 2010. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. [cit. 2013-12-2]. 2011a, Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/souhrnna-zprava-o-mezinarodni-ochrane-za-rok-2010.aspx>.

BAHENSKÝ, František. *Etnicita v historické perspektivě. Prolegomena ke vzniku, vývoji a proměně etnické kolektivní identity* [online]. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, 118 s., [cit. 2013-10-26]. ISBN 978-80-87112-44-1. Dostupné z WWW: http://eu.avcr.cz/miranda2/export/sitesavcr/data.avcr.cz/humansci/eu/Pracoviste/Oddeleni_historicke_etnologie/Etnicita_v_historicke_perspektive.pdf.

BLAU, Joyce. *The Kurdish Language and Literature* [online]. Institut Kurde de Paris. [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.institutkurde.org/en/language/>>.

BRUINESSEN, Martin van. *Transnational aspects of the Kurdish question: Exile and Nationalism* [online]. 2000, [cit. 2013-12-2]. Dostupné z WWW: http://www.hum.uu.nl/medewerkers/m.vanbruinessen/publications/transnational_Kurds.htm.

Cizinci 3. zemí se zaevidovaným povoleným pobytem na území České republiky a cizinci zemí EU + Islandu, Norska, Švýcarska, Lichtenštejnska se zaevidovaným pobytem na území České republiky k 31. 10. 2013. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2013, [cit. 2013-12-2]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>.

DOUGLAS, Mary. The Idea of Home: A Kind of Space. *Social Research* [online]. Vol. 58, 1991, [cit. 2013-12-26]. Dostupné z WWW: <http://web.ebscohost.com/infozdroje.czu.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=03b5a0c6-7dda-4844-97e0-cbf874698a26%40sessionmgr4003&hid=4206>.

HANUS, Lukáš. Nové diaspory – diaspora jako transnacionální moment. *AntropoWebzin* [online]. 2-3/2009, [cit. 2013-10-26]. ISSN 1801-8807. Dostupné z WWW: http://antropologie.zcu.cz/media/webzin/WEBZIN_2-3_2009/Hanus__L..pdf.

HOLCÁTOVÁ, Barbara. *Jezídové: zbožní uctívači Satana?* [online]. Praha: UK media, 2011, [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <http://fakt.ukmedia.cz/jezidove-zbozni-uctivaci-satana>.

KUBÁLEK, Petr. *Jazyk: kurdština, její dialekty a média* [online]. 2002, [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <http://kurdove.ecn.cz/jazyk.shtml>.

KUBÁLEK, Petr. *Náboženství: jezidismus* [online]. 2002, [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <http://kurdove.ecn.cz/nabozenstvi.shtml>.

KUBÁLEK, Petr. *Starší dějiny* [online]. 2002, [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <http://kurdove.ecn.cz/dejiny.shtml>.

Kurdish Literature [online]. Kurdish Academy of Language. [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <http://www.kurdishacademy.org/?q=node/51>.

Kurdské občanské sdružení [online]. [cit. 2014-1-15]. Dostupné z WWW: <http://www.kurdistan.cz/cz/about.php>

MOORE, Jeanne (2000a). Placing home in context. In: Moore, Jeanne. (ed.) Polarity or integration? Towards a fuller understanding of home and homelessness. *Journal of Architectural and Planning Research* [online]. 2007, [cit. 2013-10-22]. Dostupné z WWW: http://www.eslarp.uiuc.edu/courses/FAA391_Spring09/Moore.%20toward%20understanding%20of%20home%20and%20homelessness.pdf .

NOWICKA, Magdalena. Mobile locations: construction of home in a group of mobile transnational Professional. *Global Networks* [online]. 7, 1/2007 s. 69 – 86., [cit. 2013-12-26]. ISSN 1470–2266. Dostupné z WWW: <http://web.ebscohost.com/infodroje.czu.cz/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=03b5a0c6-7dda-4844-97e0-cbf874698a26%40sessionmgr4003&hid=4206>

PELCOVÁ, Naděžda. Fenomén domova. *Philosophical E-journal of Charles University* [online]. 5/2008, [cit. 2013-12-26]. ISSN 1214-8725. Dostupné z WWW: <http://userweb.pedf.cuni.cz/paideia/download/pelcovarodina.pdf>.

ROUBAL, Ondřej. Když se řekne identita...regionální identita. (III. část). *Socioweb* [online]. 2009, č. 1 [cit. 2014–1–15]. Dostupné z WWW: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=149&lst=103>.

SIEGL, Erik. *Výzva kurdské otázky* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 9/2007, [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2007/MP092007.ce1%E9.pdf>>

SOULEIMANOV, Emil. *Evoluce „kurdské otázky“ a její význam pro bezpečnost Středního Východu*. [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 7/2003, [cit. 2013-11-24]. Dostupné z WWW: <http://www.dokumenty-iir.cz/MP/MPArchive/2003/MP072003.pdf>

SZALÓ, Csaba. Domov a jiná místa. *Sociální studia* [online]. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 1/2006, s. 145-160, [cit. 2013-12-22]. ISSN 1214-813X. Dostupné z WWW: <http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080227135221.pdf>.

VÁVRA, Jaroslav. Jedinec a místo, jedinec v místě, jedinec prostřednictvím místa. *Geografie* [online]. 2010, 4/115, s. 461 – 478. [cit. 2013-12-26]. Dostupné z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2010/12/g10-4-6vavra.pdf>.

7 Přílohy

7.1 Seznam příloh

Příloha č. 1: Brožura o Kurdech vydaná Svazem kurdských studentů v Československu, (cca rok 1988)

Příloha č. 2: Brožura vydaná Svazem kurdských studentů v Československu k výročí chemického útoku na město Halabďža, (cca rok 1990)

Příloha č. 3: Kurdové slaví Newroz

Příloha č. 1: Brožura vydaná Svazem kurdeckých studentů v Československu, (cca rok 1988)¹³

Téměř každý národ má svou legendu, která vypráví o jeho vzniku. Praotec Čech se svým kmenem, tá milá řípská vidna oplývající mlékem a srdím, patří Čechům a Čechům.

Kurdům dal vznik, jak vypráví kurdecká legenda, krutý král Aždehá. Z ramen mu vyrůstají dva hadi, kteří si každý den žádali mozek dvou mladých lidí. Utrpení lidu bylo nesmírné a nakonec nebylo v celém království jediného domu, kde by neoplačkávali oběť, kterou přinesli nenáviděnému králi!

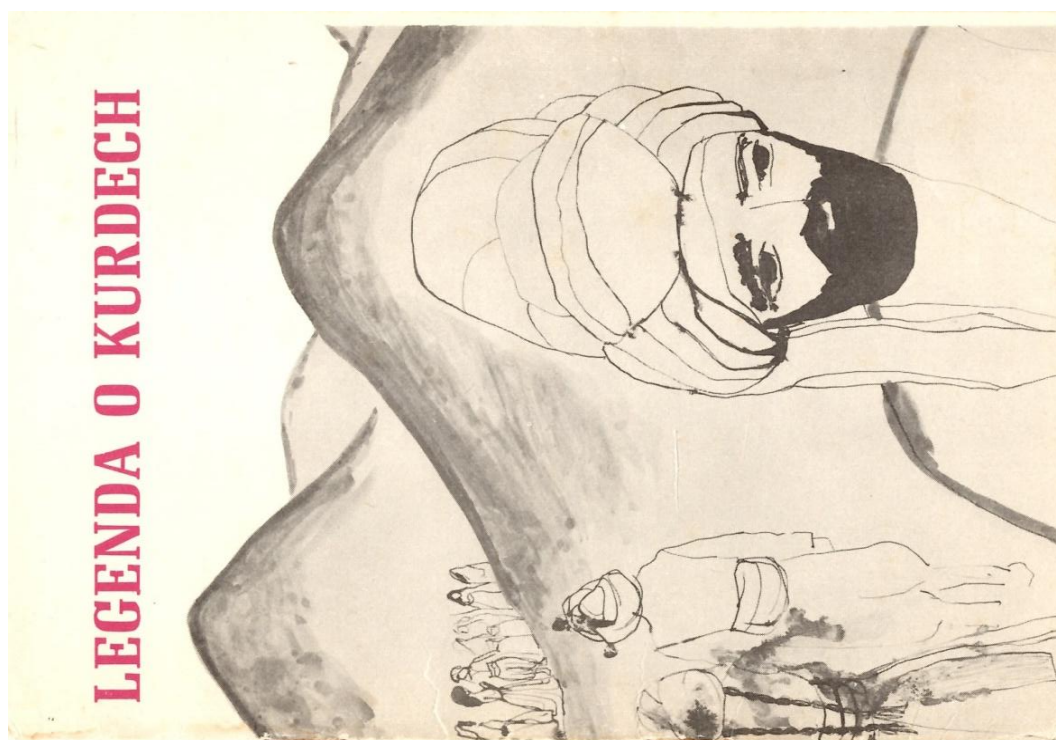
Tehdy se rozhodli dva chytří přátelé, Armajel a Garmajel, obelstít krále. Dobodli se s královským kuchařem a každý den místo mozku mladého člověka dávali mozek ovci. Měsíc co měsíc tak zachránili třicet chlapců a dívek, které posílali do hor, aby je už nikdy nikdo ne spatřil. Každých dvě stě uprchlíků dosiřovalo od královského kuchaře několik koz a ovcí, které jim měli usnadnit život v horách. Z této omladiny vznikl během staletí kurdecký národ, pevně s horami srostlý a horám věrný.

Toto je jedna z mnoha legend o původu Kurdů. Jedno však mají všechny společné. Je to závislost pojmů: Kurd a hory. Hory Kurdistanu, divoké, skalnaté, strmicí vysoko nad mořem, byly po celá tisíciletí, od počátku dějin kurdeckého lidu, jeho nejmějším přáteli. V nejtěžších chvílích své historie se Kurdové vždy uchýlovali do nitra hor, kde nacházeli bezpečný azyl.

Asi 400 let před naším letopočtem si slavný řecký vojevůdce Xenofón vybojoval přechod přes Kurdistan na své zpáteční cestě z Perzie do Řecka. Xenofón historik píše později ve svých dějinách, jak suveréně ovládají Kurdové své hory a obdivuje se jejich statečností.

Kurdecké hory - to je neobyčejná pevnost pro všechny nepřátele kurdeckého lidu. Od nepamatěti obklíčeny nepřátelskými živly, vďáci Kurdové z velké části horám za to, že si dokázali uchovat svou národní svébytnost, kulturu a jazyk.

Dobýt kurdeckých hor se nikomu nikdy nepodařilo. Kurdecký národ se však podařilo rozervat na několik částí. Po první světové válce byl Kurdistan rozdělen mezi Turecko, Irán, Irák a Sýrii. Za zády Kurdů - bez Kurdů. Nikdo se tehdy neptal, souhlasí-li s tímto umělým ne lidským rozštěpením; nikdo nezajímalo, že rodina a příbuzní, kteří byli

¹³ Soukromý archiv informátora Barzana

Oslava bojů, vyprávění o utrpení, lásce a nenávisti - takový je obsah literatury národa, jenž od samého počátku bojoval proti cizím okupantům a hájil proti nim svou čest. Nemí se proto co dívat, když Bába Táhir /10. a 11. století/ vyjadřuje svými básněmi protest prostého lidu proti sociální nerovnosti, proti urozeným pánům a vládcům. Ahmade Chání, největší básník feudálního období, ve svém skvělém poemě Mem û Zîn /konec 16. století/ pranáňuje nadvládu cizinců nad Kurdy a v době, kdy byly v módě perština a arabština, píše kurdisky, aby "lidé neřekli, že Kurdové jsou od přírody nedovtipní, aby neřekli, že Kurdové nežili pro lásku, netoužili po nikom a nikdo netoužil po nich, nemilovali a nebyli milováni".

Górán /1904 - 1962/ je největším kurdským básníkem současnosti. Ještě v roce 1961 byl zde v Československu mezi námi. V hotelu International besedoval s kurdskými studenty, přednášel jim své nejnovější básně a mluvil o svých plánech. Nenápadný člověk poznamenaný nesčetnými vráskami - na svých 58 let zestárlý přílišným utrpením. Chováním však nesmírně mladý. Úsměv ho nikdy nepouštěl, bystře reagoval a vždy byl plný humoru. Byl to člověk se zlatým srdcem, veliký svou skromností.

Górán dokázal celým životem, že jde se svým porobeným národem. Teprve červencová revoluce 1958 v Iráku ho vysvobodila z vězení. Jeho úloha v kurdské literatuře je neocenitelná. Obsahem versů, novou formou, osvobozenou od omezujících pravidel klasické kurdské literatury. Bude úkolem literárních historiků ukázat, jak dalekosáhlé budou důsledky literární revoluce, kterou Górán rozbil až dosud striktně dodržovanou formu i obsah v kurdské poezii.

Bohatství kurdského folklóru orientalisty udivuje. Písně, balady a dlouhé výpravné básně, podávající obraz slavné bitvy či legendárního milostného příběhu, předával negramotný lid ústně z generace na generaci. "Je až neuvěřitelné, že Kurdové se svým drsným charakterem jsou tak citliví a lyričtí" - říká jeden orientalista.

x x x

v sousedních vesnicích, budou navěky roztrženi. Bratr zůstal v Turecku, sestra provdána do vedlejší vesnice v Iráku a táta s mámou v Iránu. Národ, který přinesl tolik obětí za svou nezávislost, stál najednou před hotovou věcí. Rozzáleželi ho: - v jejich zájmu a v zájmu velkých partnerů, žijících tisíce kilometrů od Kurdistanu. Je nezajímavá hora - ale Bába-gurgur.

Již od pradávna veselé planuly u Bába-gurgur malé ohničky jako dobré bludičky. Když ještě před islámem Kurdové učivali učení Zaratuštrova a ohen pokládali za dar boha Ahuramudzy /boha dobra/, který jim pomáhal v boji proti bohu zla Ahrimanovi, netušili, kolik nesnáží jim tento dar způsobí. Pod bludičkami byla nafta. Cizinci vtrhli do země, založili v Bába-gurguru u Kirkuku Iraq Petroleum Company a začali rozkrádat účtyhodné zásoby nafty. Rozdělili si Kurdistan a s ním i ohničky Bába-gurguru. Avšak ani tentokrát hory nezradily. Toony spojují všechny čtyři části Kurdistanu. Jakkoli jsou hranice přesně určeny, kontrolovat je mohou jenom Kurdové.

x x x

Kurdský jazyk patří do iránské skupiny indoevropských jazyků. Navzdory silné invazi arabského, perského a tureckého jazyka zachoval si svou původní podobu. Až do první světové války psali Kurdové písemem arabským. Toto písmo však nevyhovuje právě nejlépe skladbě kurdského jazyka. Přesto se jim do dnes píše v Iránu a Iráku. Avšak Kurdové v Turecku a Sýrii již píší latinkou /pokud je jim vůbec dovoleno psát/. Zdá se, že přepis latinkou je pro kurdštinu nejpřílehavější. V SSSR, kde žije asi 320 000 Kurdů a kde mají největší možnosti projevu národní kultury, píší azbukou.

Rozdělený národ - rozdělený spisovný jazyk. Než se ani dost zdůraznit, nakolik negativně působí tato situace na rozvoj kurdského jazyka a literatury, které v posledních staletích neměly nikdy příznivé podmínky rychlého vývoje. Přesto přese všechno existuje bohatá tradice kurdské literatury. Jako téměř všude v Orientě, i tady převládá poezie. Jen poslední desetiletí přinesla rychlejší vývoj prozy, avšak k tomu, aby i próza zaujala významné místo, je ještě daleko.

Vpravo, ukázka z tvorby slavného kurdského básníka Górána.

V roce 1975 prožíval kurdský lid jednu z velkých tragedií svých dějin. Patnáctiletý ozbrojený národně osvobozenecký boj byl poražen. Avšak boj pokračuje. Kurdský lid stojí proti nepřítelům pevně jako hory. I dnes je živé starodávné pořekadlo: "Kurda v horách nepřemůžeš". Platí o to víc, že pravda je na jeho straně, že se rve za svá základní lidská práva a za právo na existenci. Genocida tu nezmůže nic nejen proto, že Kurd dokáže dobře hájit svá práva a svou vlast, že je mistrný střelec a nebojí se těžkostí, ale také proto, a to ne na posledním místě, že v době, kdy se vedla válka na život a na smrt, řídil kněz Bába Táhir v horské jeskyni knihovnu, kde půjčoval partyzánům knihy, četl jim a radil, a učitel Širko vedl divadelní skupinu, která v jeskyních, u studánek a ve stanech hrála vděčnému obecenstvu Gogolova Revisorá.

Górán

Žena a krása

Na obloze jsem hvězdu viděl
z jarní zahrady jsem hvězdu utrhl,
ze stromu rosa zkropila mou tvář,
viděl jsem úsměv mnoha údolí.

Po velkém dešti se duha
rozlila pod sluncem.

Slunce Newrozu a májová luna
již tolikrát prošli dny a nocemi.

Hučení stříbrné pěny řeky,
na tisícce druhů paprsků v mlze,
dozrálé žluté a rudé plody zahrady,
šumění lesů na horách

z hrála flétny a ze struny kamánu
vyšlo mnoho nádherných tónů;

to vše je krásné, sladké,
osvětluje cestu života,

ale příroda nikdy, nikdy
nemá světla bez úsměvů milé

Její měkký hlas je sama píseň
kterou bych celý život poslouchal.

Která jasná hvězda,
Která horská květina,

je jako její spánky, tváře a rty nachová?
Která černá se může rovnat

černí jejích očí, jejích řas, obočí a vlasů?
Která ztepilost by se mohla rovnat ztepilosti její postavy?

Které přání, která touha, které očekávání jsou tak
kouzelné jako /přání, touha, očekávání/ lásky?

GÓRÁN

Sloky nitra

Jakkoli se snažím, myšlenku, která mě opila
nemohu dát do rámece svých veršů.

Rozbor nitra a slovo mého jazyka
nevím proč jsou od sebe tak vzdáleny.

Chtl bych, aby se nitro otevřelo jako pergamen,
aby se ukázal svět krásnější než járo.

Aby se ukázalo přání, naděje, sen
zářivější než hvězda na nebi.

Aby se ukázal smysl ticha moře,
když větrík na něj vane a čeří jeho hladinu.

Aby se ukázal svět, jehož verš nemá slzu,
však pláče více než slza.

Aby se ukázal úsměv tváře bez odrazu,
jež vyjadřuje paprsek jasnější než slunce.

Avšak žel, tyto krásné verše
jsou jako ptáci, kteří neopouštějí hnízda,
zevnitř štěbetají, zpívají,
ale nikdy nepřiměli pero, aby na papír psalo.

Górán

Poslední pohled !!!

/Cestou do vězení z Mosulu do Arbilu - pro
dívkou s medovými vlasy, která stála u dveří
autobusu./

Vysoká, štíhlá, s medovými vlasy
protí mně stojí . . . Proč do dlaní bílých
tak smutným gestem bradu podíráš si?
Že celou budoucnost mou vydělili?

Proč nevinný svůj zrak, jenž osvobozuje mě,
jen na mém zajetí květ zůstane?
Proč pohled s otázkou, jež jasně psána v něm,
pěří zas na mé ruce spoutané?

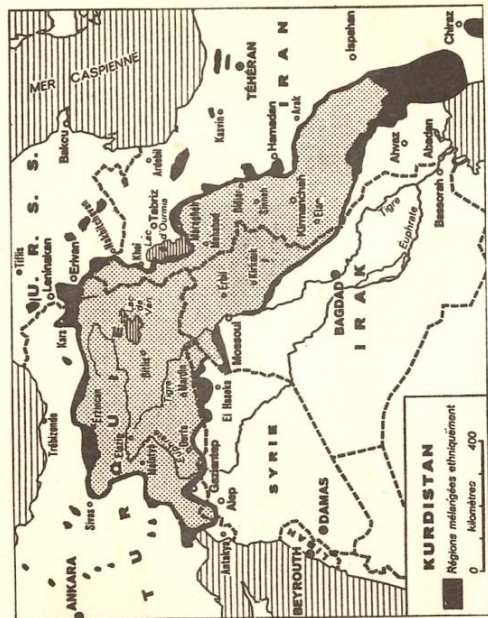
Na tvých ústech, na rozvitém květu
zaváhal motýl a otáčky s ním
a já, já toužím, aby ke mně vzlétl,
vzlétl k zbité duši se svým poselstvím.

U vchodu stojíš se zlatými vlasy,
soudit tě v síhlu sochu proměnil,
jak vzácný slavník verše plně krásy
lásece jsem zpíval v sadu umění.

Avšak Ahritman, jenž listí zahrad sežhne,
ten nenávidí kurdských ptáčků zpěv.
A ptáček nalící na opeřence něžné,
mně stojí léčku, čeká na mou krev.

Máš světlou duši, krásko s plavým vlasem.
Jak pták jsem lapan mezi strážemi;
autobus hrčí a tvůj pohled zasel
smršť, která víří mozkiem trýzněným.

Skáňáš svou šíjí, dívko medovlasá,
 Proti mně stojíš, venku kvete sad,
 Zrak vězně poutá tvoje svěží krása,
 s povzdechem touží po tom co má rád,
 Dívám se, vidím zahradu, kde jaro
 oblékne kabát svěží zeleně;
 žluté a rudé květy na něj dalo
 lehoučkým deštěm rosou stříbrné.
 Dívám se, vidím tvoje plavé vlasy,
 vidím dvě oči mezi řádky řas,
 Víc záře zrakem vězni poslala jsi,
 než měsíc na hladinu vody strás,
 Tvé oči, žhavé jiskry, tváře pálí,
 jako by hrud mi chtěly propálit,
 Ohniště čisté lásky v plamen rozdmýchaly,
 A v duši touhu zase volně žít,
 Avšak zprava jeden hídač zamračený
 a zleva druhý, moje dnešní pout,
 svázané ruce, cesta do vězení,
 všechno má trpký symbol: symbol pout,

ÇAPXANE A R A R A T

Příloha č. 2: Brožura vydaná Svazem kurdských studentů k příležitosti výročí chemického útoku na irácké město Halabďa, (cca rok 1990)¹⁴

Obyvatelstvo

Dodnes neexistují oficiální údaje o počtu obyvatelstva, ale dnešní neoficiální prameny hovoří o 30 milionech Kurdů, kteří jsou rozděleni takto: Turecko 15 milionů, Irán 7 milionů, Irák 5 milionů, Syrie 2 miliony, Sovětský Svaz 1 milion. Kromě toho žijí Kurdové (útečenci) v Libanonu, západní Evropě a Kanadě.

Jazyk

Přes všechny tlaky a represe vůči Kurdům si náš národ dokázal i po dlouhé době zachovat svůj mateřský jazyk. Přestože Kurdové žijí v různých státech, mluví jednotným jazykem tj. kurdštinou, která se píše latinskou abecedou. Jako ostatní jazyky, má i kurdština svoje dialekty, tj. Kurmandž, Suran a Zazan. V důsledku šovinistické politiky režimů okupujících Kurdistan bylo znemožněno studium v kurdštině a někde je dokonce její používání zcela zakazáno. Cílem těchto opatření je úplná likvidace jazyka a jeho historické existence.

Dnešní situace Kurdů

Kurdistan je rozdělen mezi různými státy a jeho obyvatelé prožívají mnohá utrpení v důsledku represivní šovinistické politiky vládnoucích režimů. Jejich nelidské zacházení s našim lidem má vedle hromadného vraždění Kurdů chemickými zbraněmi i mírnější formy např. politika poarabštění, poturčení a poperštění nebo násilné vystěhování s cílem rozmělnit identitu národa. Přes to všechno si náš národ stále zachoval svou identitu, jazyk, zvyky a tradice a bojuje různými způsoby za dosažení svých práv a vytvoření svého nezávislého státu. Okupující režimy však blokují různými způsoby jakékoli informace o Kurdech a jejich snažení. Náš národ není uznáván, jeho příslušníci jsou většinou zbaveni základních lidských práv. Přesto věříme, že se jednou svých práv domůžeme a budeme žít důstojně jako ostatní národy.

SOLIDARITY WITH THE KURDISH PEOPLE

TYTO DĚTI POTŘEBUJÍ VAŠI SOLIDARITU

¹⁴ Soukromý archiv informátora Barzana

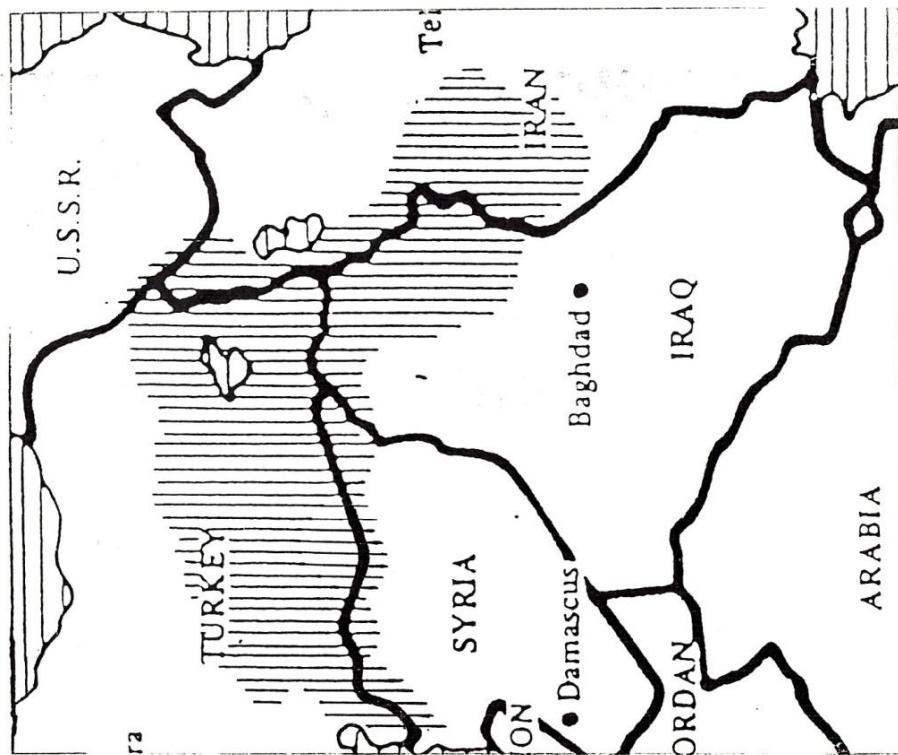
Historie Kurdů

První písemné zprávy o Kurdech pocházejí od starořeckého historika Xenofona z roku 400 př.n.l. Předkové Kurdů tvořili starověký národ obývající zemi ledeá. Kurdský jazyk patří do skupiny indoevropských jazyků. V dlouhé historii vzniklo několik kurdských kmenů např. království Najnawa v roce 612 př.n.l. / důsledku válek, které proběhly v těchto oblastech, byla země Kurdů rozdělena mezi perskou a osmanskou říši v roce 1514. Tato situace zůstala beze změn až do 1. světové války. V té době byla území Kurdů, patřící pod osmanskou říši, rozdělena na tři části podle dohody válčících velmocí z roku 1916. V druhé části (patřící pod perskou říši) vznikla v roce 1946 nová kurdská republika pod názvem Republika Mahabad. Ta však byla po roce rozbita a prezident republiky byl popraven iránským režimem. Od této doby kurdský národ bojuje různými způsoby za dosažení svých práv.

Země Kurdů "Kurdistan"

Kurdistan má plochu 535000 km² (tj. více než čtyřnásobná plocha Československa) a leží na území Turecka, Iránu, Iráku, Sýrie a Sovětského Svazu. Přestože je Kurdistan hornatá země, jeho půda je úrodná. Protéká jím velké množství řek (např. Tigris, Eufrat, Chabur, Zab) a leží zde hodné jezer (např. Uromia, Wan, Hamk atd). Podnebí příhodné pro zemědělství dovoluje pěstování mnoha druhů ovoce, zeleniny a obilnin. Země je také bohatá na velké bravnaté plochy, a tím i na živočišné produkty. Kurdistan má velké zásoby přírodních surovin, zvláště ropa se vyskytuje v hojném množství. Vedle toho jsou zde bohatá naleziště rud železa, chromu a ostatních kovů, která mají strategický význam pro průmyslovou výrobu, což bylo hlavní příčinou rozdělení země.

KURDISTAN

Příloha č. 3: Kurdové slaví Newroz¹⁵

Kurdské hudební trio na oslavě Newrozu, na Karlově náměstí v březnu 2013.

Kurdové tančí svůj tradiční tanec, při kterém se drží za malíčky.

¹⁵ Soukromý fotoarchiv autorky